

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Turecká národní identita v Řecku

Bc. Kristina Bredárová

© 2015 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Turecká národní identita v Řecku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2015

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Kristina Bredárová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Turecká národní identita v Řecku

Název anglicky

Turkish national identity in Greece

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké atributy vytvářejí tureckou národní identitu nacházející se v řeckém prostředí. Daná problematika bude sledována z emic perspektivy, tedy z pozice samotných aktérů tohoto společenství a dále také z pozice vlastního státu a jeho přístupu k této minoritě.

Metodika

1. Vypracování teoretické části se opírá o analýzu odborných publikací a článků týkajících se dané problematiky. Praktická část obsahuje terénní výzkum zahrnující pozorování a polostrukturované interview. Výzkumná otázka bude zodpovězena na základě výsledků terénního výzkumu.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Etnicita, identita, náboženství, migrace, stereotypy, turecká menšina, Řecko, kvalitativní výzkum.

Doporučené zdroje informací

- AKGONUL, Samim a Sila OKUR. The minority concept in the Turkish context: practices and perceptions in Turkey, Greece, and France. Phoenix, Ariz.: Oryx Press, 1998, x, 180 pages. ISBN 978-9004222113.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. Vyd. 1. Překlad Marek Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 352 s. Studijní texty (Slon), 51. sv. ISBN 978-807-4190-537.
- HRADEČNÝ, Pavel. Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?. Praha: Lidové noviny, 2000, 226 p. ISBN 80-710-6378-9.
- HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 315 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 45. sv. ISBN 978-807-4190-100.
- KREISER, Klaus a Christoph K NEUMANN. Dějiny Turecka. Vyd. 1. Překlad Petr Kučera. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, 329 s. Dějiny států. ISBN 978-807-4220-128.
- LEVINSON, David. Ethnic groups worldwide: a ready reference handbook. Phoenix, Ariz.: Oryx Press, 1998, x, 436 p. ISBN 15-735-6019-7.
- ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace. Vyd. 1. Praha: Cargo Publishers, 2001, 156 s. Mikros, sv. 1. ISBN 80-902-9521-5.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2015

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 3. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 29. 03. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za cenné rady, věnovaný čas a vstřícný přístup při vedení mé diplomové práce. Všem respondentům za ochotu a vynaložený čas. Mgr. Milanu Sýkorovi za jazykovou korekturu textu. V neposlední řadě děkuji za trpělivost a podporu při studiu své rodině a svému příteli.

Turecká národní identita v Řecku

Turkish national identity in Greece

Souhrn

Diplomová práce se zabývá problematikou utváření národní identity Turků žijících v Řecku. Cílem předkládané práce je získání subjektivní výpovědi dotazovaných, které budou reflektovat jejich pocity ohledně ztotožnění se s určitou skupinou. Stěžejní je odpověď na výzkumnou otázku - jaká je národní identita Turků žijících v Řecku, zda se cítí být přitahováni do turecké či do řecké skupiny. Neméně podstatné je také zjištění, jaké aspekty dotazovaných v jejich volbě identity ovlivňují. Diplomová práce tedy dává odpověď na otázku, jak se Turci v Řecku cítí, zda konstruují řeckou národní identitu, nebo se přiklánějí k identitě turecké. Terénní výzkum probíhal při využití kvalitativních výzkumných metod, prostřednictvím narativních a polostrukturovaných interview.

Summary

The MA thesis deals with the formation of the national identity of Turks living in Greece. The aim of this text is to obtain a subjective testimony of narrators which will reflect their feelings about identifying with a particular group. The most important is to answer the main research question - what is the national identity of Turks living in Greece, if they feel attracted into Turkish or Greek group. Equally important is also to determine what aspects influence narrators in their choice of identity himself. This thesis thus gives an answer to the question of how the Turks in Greece feel, if they construct Greek national identity or tend to Turkish identity. Research was conducted using qualitative research methods, through narrative and semi-structured interview.

Klíčová slova: etnicita, identita, náboženství, migrace, stereotypy, muslimská menšina, Řecko, Řekové, Turci, Islám, kvalitativní výzkum.

Keywords ethnicity, identity, religion, migration, stereotypes, muslim minority, Greece, Greeks, Turks, Islam, qualitative research.

Obsah

1. Úvod.....	9
2. Cíl práce a metodika	11
3. Literární rešerše	14
4. Teoretická část	17
4.1. Identita	17
4.2. Etnicita jako esence nebo sociální konstrukt?	18
4.3. Národ a nacionalismus.....	20
4.4. Stereotypy a jejich existence v etnickém / národním kontextu	23
4.5. Minorita a majorita	25
4.6. Etnická vs. národnostní menšina	27
4.7. Etnické konflikty.....	28
4.8. Multikulturalismus jako prvek multikulturní společnosti.....	29
5. Praktická část	31
5.1. Reflexe terénního výzkumu	31
5.2. Historie Turků v Řecku.....	34
5.3. Aktuální otázky muslimské menšiny v Řecku.....	37
5.3.1. Jazyk	39
5.3.2. Vzdělávání	49
5.3.3. Identita	55
5.3.4. Osobní vztah k teritoriu a majoritě	61
5.3.5. Náboženství a tradice.....	71
6. Zhodnocení výsledků.....	76
7. Závěr	78
8. Seznam zdrojů.....	79
8.1. Tištěné zdroje.....	79
8.2. Internetové zdroje	82
8.3. Jiné zdroje	85

1. Úvod

Turecko a Řecko jsou dva vlivné státy středozevní oblasti, patřící do Severoatlantické aliance. Ale i přes to, že tento svazek existuje již více než padesát let, vztahy mezi těmito dvěma zeměmi nepatří zrovna mezi přátelské. V médiích je akcentován zejména kyperský konflikt, který v sedmdesátých letech téměř zmrazil jakékoliv tendence ke zlepšení. Ovšem důvodů pro vzájemnou nevráživost a nedůvěru mezi Tureckem a Řeckem je samozřejmě mnohem více.

Tato diplomová práce se zaměřuje na problematiku identity turecké menšiny žijící v Řecku. Vzhledem k výše zmíněnému si lze např. klást otázky, jaký je život této minority, když se obě země v posledních desetiletích ocitly téměř na prahu válečného konfliktu, jaké zde má tato minorita životní podmínky, jaká je legislativa, kulturní a politické zázemí a v neposlední řadě jak své postavení v této zemi vnímají samotní zástupci této skupiny.

Ve většině zemí západní a střední Evropy je otázka integrace a multikulturalismu, či vztahu majority k minoritě, stále aktuálnější. Čím více se menšina od většinové populace odlišuje, tím komplikovanější je vzájemné vztahy řešit. Předkládaná diplomová práce mapuje na příkladu vybrané skupiny Turků žijících v Řecku jejich subjektivní pocity ohledně vzájemných vztahů s majoritou, kvality a podmínek života v jinoetnickém prostředí, dále také vzájemné odlišnosti a existenci tendence k začlenění či integrační rezistenci k většinovému etniku. Důležitou roli při budování vzájemných vztahů a života menšiny v majoritní společnosti hraje zejména stát skrze legislativu. Nezastupitelnou roli mají média, která přináší do všedního života lidí zprávy a informace o minoritě a tím také vytvářejí určitý obraz této skupiny. Vzhledem k tomu, jak jednoduché a téměř bezpracné je obdržet tyto informace, je zřejmé, jak důležitou roli zde média mají. V neposlední řadě jsou to také sami lidé, tzn. zástupci majoritní a minoritní společnosti, jejichž vzájemné postoje jsou základním kamenem celého soužití. Je jasné, že minorita žije svůj život tzv. v mantinelech toho, co jí je dovoleno. Tyto mantinely nastavuje nejen stát prostřednictvím legislativy, ale také masmédiá tím, jak minoritu prezentují, a samozřejmě lidé, kteří si z výše zmíněného něco odnesou a na základě toho k minoritě přistupují. Jejich zájem či nezájem, přitažlivost či averze má potom na každodenní život příslušníka menšiny, ale i majority,

svůj dopad. Napjaté vztahy mezi Řeky a Turky jsou po vstupu Řeků do Evropské unie problémem a hrozbou všech jejích členských států.

Předkládaná práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V části teoretické budou ozřejmena veškerá teoretická východiska a koncepty, které budou pro pochopení a kontinuitu práce potřebná. Praktická část nabídne exkurz do života Turků v Řecku prostřednictvím výsledků terénního výzkumu provedeného autorkou práce. V závěru práce bude na základě zjištěných skutečností zodpovězena výzkumná otázka.

2. Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjištění, jaké atributy vytvářejí národní identitu turecké menšiny žijící v Řecku z pohledu samotných aktérů dané kolektivity. Sledována je otázka, jakou roli při konstrukci národní identity dané skupiny hraje jazyk, náboženství, teritorium, tradice a kultura. Práce neopomíjí zmapovat ani legislativní podmínky života menšiny a jejich postavení v řecké společnosti.

Vzhledem k tomu, že práce se zabývá problematikou konstrukce národní identity, jeví se jako vhodné využití kvalitativního výzkumu. Podle Johna W. Creswella je kvalitativní výzkum proces hledání a porozumění, který vychází z metodologických postupů bádání konkrétního sociálního či lidského problému. Výzkumník má za úkol analyzovat různé texty, provádět terénní výzkum, informovat o názorech účastníků a tím utvářet komplexní obraz (Creswell in Hendl, 2005, s. 48). Podle Dismana je potom kvalitativní výzkum nenumerické šetření a interpretace dat, jehož cílem je vytvoření nových hypotéz či dokonce teorií (Disman, 1993, s. 285 – 286).

Kvalitativní výzkum nabízí možnost zjištění „hlubších“ informací a jejich „hloubka“ je cennější než jejich počet. Také informátorů je v tomto typu výzkumu mnohem méně a výsledky kvalitativního výzkumu nejsou statisticky vyhodnocovány. Výhodou tohoto typu výzkumu je, že výzkumník se soustředí na nalezení unikátních, ojedinělých a nezaměnitelných informací, díky kterým získáváme podrobný popis jedince, skupiny či fenoménu. Nevýhodou je pak časová náročnost, nemožnost zobecnění získané znalosti na populaci a možná ztráta objektivního postoje ze strany badatele a tím následné ovlivnění výzkumu z jeho strany (Hendl, 2005, s. 51 – 52).

Výzkum byl započat studiem odborných textů zabývajících se danou problematikou. Nejprve byla provedena analýza tištěné literatury, zejména pro potřeby teoretických východisek, a načerpání znalostí o historii turecko-řeckých vztahů. Následně se badatel zaměřil na literaturu a texty, které se přímo týkají výzkumné otázky. Tyto texty byly využity pro literární rešerši a také posloužily jako zdroje informací o aktuálním stavu života turecké menšiny v Řecku. Analýza textů je vždy zdouhává, ale ve fázi příprav výzkumu nezbytná. Nevýhodou této techniky, zejména v případě využití internetových zdrojů, může být nespolehlivost dat, která se ovšem důkladnou a pečlivou selekcí minimalizuje.

Pro empirický výzkum byla vybrána technika sběru dat, nezúčastněné pozorování a kombinace narativního a polostrukturovaného interview. Pozorování je základní metodou sběru dat, která je používána pro potřeby terénního výzkumu. Podle míry participace badatele na dění se pozorování dělí na zúčastněné a nezúčastněné. Zúčastněné pozorování je definováno jako systematické a dlouhodobé sledování dění a aktivit přímo v terénu, jehož cílem je zjistit, jaký je skutečný sociální život zkoumaných osob či stav určitého jevu. Badatel je při zúčastněném pozorování jednak účastníkem interakcí, jednak pozorovatelem. Při zúčastněném pozorování badatel participuje na životě skupiny a stává se po určitou dobu (týdny, měsíce) její součástí. Nezúčastněné pozorování je potom takové, kdy je badatel pouze v roli pozorovatele. Společenské jevy jen sleduje, nezasahuje do nich ani se sám v ději neangažuje. Výzkumník by neměl aktivity iniciovat, ani je nijak zásadně ovlivňovat. Pokud si dokáže udržet odstup a poskytne kvalitní popis, napomůže tak čtenáři k pochopení studované problematiky v celé její šíři. Pro kvalitativní výzkum je přínosné zejména to, že badatel je schopen zachytit rutinní situace, o kterých se někdy informátoři sami nezmíní, protože si je neuvědomují (Švaříček, 2005).

Během narativní části informátor sám sdělí informace, které považuje za podstatné. Dotazovaný si tedy sám určí pořadí informací podle důležitosti a badateli tím naznačí, co je pro něj prioritní nebo co naopak nezmínil vůbec. Během narativního rozhovoru může informátor také objasnit skutečnosti, na které neměl do té doby tazatel připravené otázky. Předností narativní části je zejména její přirozenost a nenucenost. Může být „zahřívacím“ kolem, během něhož se dotazovaný uvolní, a samotné interview potom probíhá bez počáteční nervozity. Po narativní části následovalo polostrukturované interview. Tento typ metody sběru dat je typický tím, že tazatel vytvoří seznam témat a otázek, které chce dotazovanému položit. Jejich pořadí není striktně stanoveno. Badatel otázky může během rozhovoru dle potřeby měnit, například i v návaznosti na narativní část. Výhodou je již zmíněná volnost v kladení otázek, která navodí mezi tazatelem a informátorem důvěrnější prostředí, a tazatel tak může ve výzkumu lépe zhodnotit specifika každého dotazovaného. Nevýhodou může být, že tazatel zapomene ve výzkumu dbát na objektivitu a začne projevovat subjektivní postoje či klást návodné otázky (Reichel, 2009, s. 111 – 112).

Podrobněji jsou údaje o výzkumu (časové rozmezí, místo jeho provedení a údaje o informátorech) popsány v kapitole 5.1. V téže kapitole jsou představeny rámcové otázky rozhovorů.

3. Literární rešerše

Následující kapitola představuje rozbor publikací a textů, které se zabývají tématem předkládané práce. Většina studií je napsána tureckými autory a je dostupná v odborné databázi textů ČZU nebo volně přístupná na internetu.

Talip Kucukcan, ředitel Institutu pro studia o Blízkém východě, se ve své monografii *Re-claiming identity: Ethnicity, religion and politics among Turkish-Muslims in Bulgaria and Greece* věnuje muslimské menšině žijící v oblasti Balkánu a neopomíná ani Turky v Řecku. V textu zohledňuje poměrně širokou oblast života menšiny. Studie mapuje historii, postupný vývoj, politické zázemí či práva menšiny. Autor zde uvádí, že příčinou současných napjatých vztahů mezi Řeky a Turky je zejména vzájemná nevraživost pramenící z historických konfliktů, jejichž důsledky se promítají do současnosti. Proto je život turecké menšiny v Řecku složitější než na území jiných států v oblasti Balkánu: „*Na rozdíl od Bulharska Řecko stále provádí politické kroky vůči turecké menšině v západní Thrákii, není tedy nereálné tvrdit, že uznání turecké menšiny jako takové, zrušení diskriminační politiky a stejné zacházení se zástupci minority jako s ostatními obyvateli by jednoznačně vedlo ke zlepšení řecko-tureckých vztahů*“ (Kucukcan, 2009, s. 65).¹ Autor se také dotýká aktuální zaujatosti západních států vůči muslimům, jež napomáhá k vytváření předsudků, které celou situaci ještě více zhoršují. Pro lepší pochopení současného stavu se autor rovněž věnuje období osmanské nadvlády, kde ukazuje klady a zápory v přístupu Osmanů k Řekům na dnešním řeckém území. Stejně tak kriticky ale popisuje následnou řeckou odplatu. Text se zdá být cílen k tomu, aby objektivně nastínil a vysvětlil jak historické pozadí vztahů a problémů, tak současnou situaci a její dopady. Kucukcan nesklouzává k obvyklým klišé, naopak umí jasně vystihnout a přesně popsat to, co v jiných publikacích „zůstává mezi řádky“, či v debatách jen „visí ve vzduchu“.

Na druhé straně studie politologa Tozuna Bancheliho, *Discrimination against the Turkish community: Greece doesn't even acknowledge the problem* působí jednostranně, a jak sám název napovídá, věnuje se zejména diskriminaci turecké

¹ „*In contrast to Bulgaria, Greece still implements its policies against the Turkish minority in Western Thrace It is not unrealistic to argue that the recognition of Turkish minority by eliminating discriminatory policies and treating them equally with the rest of population will improve Greco-Turkish relations considerably.*“ (Kucukcan, 2009, s. 65)

minority. Výzkumem turecko-řeckých vztahů se zabývá v několika pracích. V tomto textu vystupuje turecké obyvatelstvo pouze v pozici oběti. Autor popisuje své dojmy a úsudky na základě návštěvy oblastí s nejpočetnější tureckou minoritou v Řecku, v oblasti Xanti a Komotini. Historická fakta zmiňuje jen okrajově, rozebírá pouze aktuální situaci, a to konkrétně diskriminační kroky ze strany Řecka vůči Turkům. Studii lze považovat za významnou proto, že vychází z „terénu“, místy však autor až příliš zobecňuje. Jako doplněk jiné literatury je tedy text jistě užitečný, už jen proto, že otevírá pohled do běžného života minority, sám o sobě ale nemůže poskytnout relevantní a kompletní informace.

Podobně jednostranně vyznívá i publikace *From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict* od politologa Yagcioglu Dimostena. Specializuje se zejména na analýzu etnických konfliktů menšin na Balkáně. V posledních deseti letech se věnoval zejména problematice menšinového vzdělávání v regionu Thrákie. Tato práce akcentuje především problémy turecké menšiny a řecké vlády. Věnuje se celkem hojnému počtu konfliktů od sporů o menšinová práva, lidská práva až po problémy pramenící ze sociálních i etnických rozdílů. Práce je užitečná zejména kvůli tomuto výčtu doplněnému o fakta, jako jsou zúčastněné strany, právní podklady, časové umístění a jasnění souslednosti těchto konfliktů. Takto zaměřený text je celkem ojedinělý, a proto nabízí hodnotné informace, ovšem postrádá objektivní postoj. Čtenář jistě vycítí autorovu snahu uvést do popředí horší životní podmínky Turků v Řecku oproti řeckém majoritě.

Turecký právník Turgay Cin se ve své odborné publikaci *The Current problems of the Turks of Western Thrace in Greece as a member of the European Union* zaměřuje na právní dokumenty ošetřující život turecké muslimské minority v Řecku. Vzhledem k návaznosti na evropská práva by tato práce mohla být velice hodnotným zdrojem, ovšem stejně jako u dvou předchozích je jejím cílem poukázat zejména na porušení práv turecké minority v Řecku řeckou vládou. Již v úvodu autor svůj záměr plně vyslovuje: „*Tato studie má za cíl představit utváření soudního statusu muslimských Turků v Západní Thrákii a dále prozkoumat a představit porušení řady práv Turků v Řecku coby řeckých občanů*“. V první části autor nabízí krátký historický exkurz řecko-tureckých vztahů. Hlavní část textu je rozdělena do tematických kapitol,

které se většinou věnují zásadním problémům jako již zmiňovanému utváření politického statusu turecké minority v Řecku, problémům souvisejícím s náboženstvím, svobodě výchovy a vzdělávání, zaměstnanosti či vlastnictví nemovitostí. Každá kapitola je doplněna o právní dokumenty a smlouvy, které se jí týkají. Předností práce je rozhodně provázanost problémů s konkrétními právními podklady. Text je velice dobře členěný a čtivý a jako úvod do problematiky může být tato práce pro kritického čtenáře dobrou volbou, jelikož svým charakterem vzbuzuje zájem dozvědět se o celém problému více.

Množství literatury věnující se problematice Turků v Řecku v posledních letech vzrostlo. Velkou část z ní tvoří akademické práce, monografie a odborné články. Autoři jsou zejména tureckého původu.

4. Teoretická část

4.1. Identita

Moderní multikulturní společnost nabízí mnoho nového, otevírá možnosti, zajímavé a jinaké, které přímo vnáší do každodenního života jedince. Tempo změn je ve 20. a 21. století velice rychlé a bezesporu obohacující. Na druhé straně se ale vytrácí jednoznačnost, stírají se hranice a mizí jistota. Identita je proces, a tudíž je těmito změnami ovlivněna.

„Identita v antropologickém diskursu znamená být (se sebou) totožný stejně jako být odlišný.“ (Eriksen, 2012, s. 105) Člověk tedy v rámci problematizace celého svého života hledá svou identitu, a to na základě vztahu k sobě samému a vztahu s okolním světem. Průběžně nachází pevné body a s těmi se identifikuje. Identita není přirozeně daná a neměnná, ale je to proces, který se vytváří v průběhu života jedince, a to na základě jeho interakce s okolním prostředím (Petrucciová, 2005, s. 24). *„Identita je jev, který je výslednicí dialektiky vztahu jedince a společnosti.“* (Berger, Luckmann, 1999, s. 171)

Pojem identita bývá někdy označován také jako pojem „Self“ nebo „Selbst“. V tomto výkladu je stěžejní obraz vlastního Já zahrnujícího reálné a ideální ego. Reálné ego je představa jedince o tom, kým je, a ego ideální je potom sen o tom, jaký by být chtěl. Tzv. zrcadlová identita znamená, že jedinec cítí, jak ho vnímá okolí, a na základě toho se také chová. Právě uvědomění si sebe sama formující se v rámci zrcadlové identity je založeno na vědomí jedince a pocitu, že je součástí určité etnické, kulturní či jazykové skupiny. Důležitým faktem při budování identity je tedy identifikace se s určitou skupinou (Petrucciová, 2005, s. 26 – 28). Etnická identita se tedy vyznačuje dobrovolnou volbou své etnické kategorie, skupiny, do které bude jedinec patřit, a její následné hodnocení a účast na činnostech v rámci etnika. Nejdůležitější je ale subjektivní pocit sounáležitosti k vybrané etnické skupině.

Identita nemusí být konstruována jen na základě „uchopitelných“ znaků, ale také například na základě pocitu sounáležitosti s určitou kulturou. V tomto případě hovoříme o kulturní identitě. Pokud si jedinec uvědomí sám sebe jako součást určité skupiny, znamená to, že si je nejen vědom, kdo je on sám, ale kdo je zejména jako součást „své“

skupiny, s níž se rozhodl ztotožňovat. Toto uvědomí je také podmíněno akceptací jedince ze strany skupiny. Pokud se tedy uvažuje o identitě v kulturním kontextu, jde o identifikaci na základě etnicity, národního cítění či typických kulturních znaků dané skupiny (Petrucciová, 2005, s. 27).

Identita může být také spojována s náboženstvím, které je někdy až zaměňováno s etnicitou. Propojení identity a náboženství zastřešuje pojem etnonáboženská identita. Vzhledem ke konkrétní společnosti a její míry urbanizace, industrializace a modernizace může dojít k oslabování důležitosti propojení náboženství s etnicitou. Náboženství potom zůstává stát samo jako paradigma vně etnicity jednotlivce či skupiny. Religiozitu je možné radikálně a poměrně rychle změnit, například prostřednictvím konkrétních náboženských rituálů, což u etnicity ve stejné časové perspektivě možné není (Vaďura, 2007, s. 19).

4.2. Etnicita jako esence nebo sociální konstrukt?

Základ slova *eticita* pochází z řeckého *ethnos*, což znamená *barbar* či *pohan*. Tento význam slova byl používán až do poloviny 19. století. Do *Oxford English Dictionary* byl tento termín zapsán v roce 1972. Od druhé poloviny 19. století se začalo k vnímání etnicity, etnika či etnických skupin přistupovat i z hlediska rasové charakteristiky. Po druhé světové válce se ve Spojených státech amerických tento termín vžil jako pojmenování pro přistěhovalce (Židy, Italy). Toto označení mělo negativní konotaci, naznačovalo jejich méněcenné postavení vůči majoritě (Eriksen, 2012, s. 21).

Podle Eriksena (2007, s. 105) je etnicita pojem v moderním diskursu chápán zejména jako vztah mezi dvěma či více skupinami. „Etnické“ je pak v podstatě vše, čím se „My“ vymezujeme vůči „těm druhým“. Etnicita je tedy relační a situační – není permanentní ani přirozená. Podmiňuje ji vztah a sociální interakce mezi skupinami. Eriksen nesouhlasí s tím, že by základem etnicity byly kulturní rozdíly a že by se na jejich základě etnicita formovala. „*Třebaže se obecně věří, že etnicita vyjadřuje kulturní rozdíly, panuje mezi etnicitou a kulturou vztah velice variabilní a komplexní, rozhodně pak neexistuje žádný jednoduchý vzájemný vztah mezi etnickými a kulturními diferencemi.*“ Etnicita tedy náleží vztahu mezi „My“ a „Oni“, vytváří se mezi těmito

skupinami a objevuje se tehdy, pokud odlišnosti vyvstanou v sociální interakci. Etnický prvek začne existovat v sociálním vztahu v okamžiku, kdy kulturní rozdíly pravidelně a opakovaně ovlivňují každodenní kontakt dvou skupin.

Eriksenovo (2009, s. 14 – 15) nahlížení na termín etnicity by se dle českého etnologa Leoše Šatavy přibližovalo názoru, který považuje etnické cítění za abstraktní, nepřirozené, sociálně konstruované. Oproti tomu stojí idea národní, herderovská, vznikající v období romantismu. Zde hraje důležitou roli, dalo by se říci výchozí, jazyk, kultura, a také „mravy“. Na základě těchto přirozených aspektů se potom etnicita utváří a ohraničuje. Tento esenciální princip je založen na vnímání etnicity jako přirozené, dané a odvěké. Dané rozdělení tedy odpovídá teorii primordialismu a modernismu, které vysvětlují etnickou a národní identitu. Clifford Geertz, jeden z hlavních představitelů primordialistické teorie, ve svém článku *Primordial Ties* (2000) chápe etnicitu jako esenci, jádro všeho. Podle něj se v jádru nachází kulturní znaky konkrétní společnosti (jazyk, náboženství, tradice) a sociální praktiky (normy, hodnoty). Do jádra ale také patří teritoriální znaky, spjatost s krajinou či oblastí a znaky biologické. Podle něj je tedy etnicita daná, je sociálním interakcím nadřazená a její esencialita vylučuje, aby byla z něčeho odvozená. „*Primordiální vazbou je míněna taková vazba, která pramení z „danosti“ – nebo přesněji předpokládaných „daností“, vzhledem k tomu, že se tyto záležitosti zase nevyhnutelně týkají kultury – sociální existence: okamžitá blízkosti a hlavně rodové vztahy, ale kromě nich také danost, která vychází z faktu, že se člověk narodí do určité náboženské komunity, mluví určitým jazykem, či dokonce nářečím určitého jazyka, a zachovává konkrétní společenské zvyky. Je vidět, že toto sdílení krve, řeči, zvyků atd. má nepopsatelnou a někdy silnou setrvačnost.*“ (Geertz, 2000, s. 289) Geertz zdůrazňuje, že etnické vazby vyplývají z pocitu příbuzenství, které je přirozené či až přímo duchovní a ne ze sociálních interakcí. Představitelé primordiální teorie zastávají názor, že etnické skupiny mají jednotnou kulturu, společný jazyk a historický či pokrevní původ.

Naopak modernistický přístup tvrdí, že etnicita se vytvořila až s příchodem moderní společnosti, a to pod vlivem urbanizace a industrializace. Modernisté tedy nesouhlasí s vrozenou či danou etnicitou. Modernismus se dále vyčlenil na dva další koncepty, instrumentalismus a konstruktivismus. Instrumentální přístup je založen na představě, že jedinec žije v dané etnické skupině z čistě racionálních důvodů. Soužití

mu přináší ekonomický či politický užitek a dosahuje zde svých cílů (Průcha, 2010, s. 121). Konstruktivistické teorie kladou důraz na sociální původ a berou v potaz zejména vnější okolí, protože etnicita se podle těchto teorií neustále mění (Tesař, 2007, s. 55).

Fredrik Barth se ve svém díle *Ethnic Groups of Boundaries* věnuje pojmu etnicita. V jeho pojetí určuje pojem etnicita populaci lidí, která se biologicky udržuje, sdílí základní kulturní hodnoty realizované ve zjevné jednotě jako kulturní formy, vytváří prostor pro komunikaci a interakce. Dále představuje jakési „členství“, jehož členové se uvnitř skupiny sami identifikují, stejně tak jsou identifikováni zvenčí a tím vytváří skupinu odlišnou od jiných skupin stejného typu. Jako základ pro objasnění pojmu etnicita považuje tzv. dvojí percepci etnicity. Dvojí znamená, že se členové určitého etnika identifikují se svou etnicitou sami v rámci skupiny a že jsou tak také identifikováni jinými členy jiných etnik. „Hraní stejné hry“ je potom onen stmelovací faktor, prostřednictvím kterého jsou v rámci etnika sdílené stejné hodnoty. Jedinec může svou identifikaci a svou etnicitu změnit, tzn. přijmout etnicitu jiného etnika. Hranice mezi etnicitami ovšem zůstávají neměnné, protože etnicita je zde chápána jako základní podstata etnika (Barth, 1969, s. 7 – 11).

4.3. Národ a nacionalismus

Vztah mezi etnicitou a národem je velice komplexní. Chápání pojmu národ není v každé zemi stejné a to poněkud znesnadňuje studium problematiky. Čím se vlastně příslušnost k národu určí? Je to společný jazyk, původ nebo teritorium? A jak v dnešní multikulturní společnosti národy vlastně fungují?

„V obou částech Evropy stojí národní stát na myšlence shody politických a kulturních hranic. V tom se překrývá „západní“ pojetí národa s jeho pojetím „východním“ – idea „občanského“. Ať již je národ pojat především jako souhrn individuálních občanů s rovnými právy a povinnostmi odvozenými z jejich univerzální lidskosti (francouzský model), nebo jako společenství spojené krví a jazykem (německý model), v obou případech se předpokládá homogenizace společnosti – rozpuštění skupinových rozdílů v jednom národním kolektivu.“ (Barša, 1999, s. 8) Barša tedy uvádí dva modely neboli dva způsoby uchopení pojmu národ. V německém pojetí

je důležitá odvěká příslušnost a společný jazyk. Oproti tomu ve Francii je součástí národa každý francouzský občan.

Pojem národ je možné nahradit termínem etnikum, i když zažitý význam slov je odlišný. Názvem etnikum bývají spíše označované menšiny či skupiny, které nedisponují vlastním územím, termín národ se vztahuje ke státům, jež vznikaly v 19. a 20. století (Hirt, 2007).

Tesař (2007, s. 19 – 20) zmiňuje definici Anthonyho D. Smithe, která vysvětluje, že současná moderní doba vytváří etnika o vysokém počtu členů vnitřně silně kulturně komplikovaná. Definoval šest kritérií, na základě kterých se etnika vymezují:

- společné kolektivní jméno;
- sdílené dějiny, kolektivní paměť předávaná generačně;
- mýtus o společném původu;
- sdílená kultura;
- spojitost s určitým teritoriem;
- pocit sounáležitosti, solidarity.

Nejednoznačnost se netýká jen samotného pojmu národ a jeho uchopení, ale také náhledu na jeho vznik. Dříve byl národ vnímán jako esence, byl odvěký, existoval „odjakživa“. Tato objektivistická, perenealistická² teorie akcentuje loajalitu, emociální pouto a pocitovou příslušnost či dokonce etnicitu jako aspekt národa. Ve 20. století přichází nová konstruktivistická teorie. Národ je zde nedávným konstruktem doby a společenského procesu (Šatava, 2009, s. 21).

Mezi objektivisty patří například Ernest Renan, který se pokusil objasnit pojem národ skrze duši, či až duševní princip. Aspekty jako rasu, jazyk, kulturu nebo náboženství vnímá jako existující a při vzniku národa důležité, ovšem pouze v případě, že jsou svázány s člověkem a jeho vůlí. Lidská vůle potom odráží jednak aktuální touhy a přesvědčení o sobě jakožto součásti národa, tak také minulost při vnímání historie

² Termín perenealismus označuje paradigma, které je založeno na přesvědčení, že národy jsou odvěké, trvalé a věčné. Perenealisté jsou tedy v opozici vůči modernistům a argumentují zejména tím, že určité národy mají bohaté a plynulé dějiny a kořeny jejich existence můžeme nalézat až ve starověku (Kubišová, 2012, s. 4 –5).

národa, kterou považuje za svou historii, a stejně tak se ztotožňuje s představami o budoucnosti, v níž hraje národ důležitou roli (Hroch, 2003, s. 33).

K předním teoretikům v oblasti národa a nacionalismu patří Ernest Gellner. Na toto téma napsal několik publikací. Spojovací myšlenkou jeho úvah je zejména idea, že evropské národy jsou produktem moderní doby a jejího vývoje. Přesvědčení o tom, že národy nejsou dané, ale vytvářené a dají se označit za součást fáze vývoje společnosti, ho řadí do skupiny modernistů. Při snažbě ozřejmit pojem národ se ve své publikaci *Národy a nacionalismus* nejprve věnuje pojmu stát, u jehož definování vychází z pojetí Maxe Webera. „*Stát je instituce uvnitř společnosti, která má monopol na zákonné násilí. Stát je instituce nebo soubor institucí, které se specificky zabývají vynucováním pořádku. Existuje tam, kde instituce specializované na vynucování pořádku, jako jsou policejní sbory a soudy, se oddělily od zbytku společenského života. Ony jsou stát.*“ (Gellner, 1993, s. 15)

Nacionalismus podle něj národy vytváří, je to politický princip a využívá kulturní podobnosti jako instrument pro sociální stmelení (Gellner, 1993, s. 17 – 68). Nacionalismus je ideologie zdůrazňující národ a národní charakter. Člověk by měl mít podle této ideologie pouze jednu neměnnou národnost a té být oddaný. „*Znamená to, že lidé by se měli nejdříve chápat jako členové národního společenství a až pak být členy nějakého užšího, širšího nebo národnostmi napříč jdoucího seskupení, a že by měli být připraveni k jakékoli oběti, bude-li to vyžadovat obrana či rozvoj zájmů národa, bez ohledu na možnou újmu zájmům jiným. Nacionalismus obvykle ústí do požadavku, aby každá národnost byla organizována ve svrchovaném státě.*“ (Blackwell, 1995, s. 328)

Gellner uvádí dva důležité prvky nacionalismu, stejnorodost a gramotnost. Tyto dva prvky vznikly ve společnosti až po jejím přerodu z tradiční na moderní. Pokroková průmyslová společnost přinesla dělbu práce podmíněnou přesnou komunikací a pozvedla důležitost gramotnosti a tudíž celého vzdělávacího systému. V této době se moderní společnost snažila o kulturní stejnorodost a rovnostářství, ovšem převládaly velké nerovnosti, zejména sociální. Nejasnost ve směřování lidí v nové společnosti mohla být jednou z příčin nově vzniklého chápání a nacionálního přístupu (Gellner, 1993, s. 50 – 85).

Jak tedy může vypadat v praxi existence moderního národa v podmínkách dnešní doby? Na tuto otázku odpovídá definice moderního národa Miroslava Hrocha

(2003, s. 350) „*Národy jsou společnosti, které na základě svých historických kořenů tvoří pospolitosti se shodnými politickými zájmy. Vycházejí z právní rovnosti svých členů a samy sebe chápou jako solidární společenství. Pohromadě je drží základní konsensus v otázkách politické ústavy a kultury. Jsou trvale soustředěny na určité území, stát – vlast. Nejdůležitějším úkolem národů je utváření životních poměrů, za které nesou vlastní odpovědnost, tedy politická samospráva (suverenita) na jejich území, vlastní stát.*“ Tato definice už jasněji odkrývá hranice a podává konkrétní základy představy existence a fungování pojmu národ v dnešním světě. Zde je vidět posun při obecném chápání pojmu národ, který se přesunul ze stavovského na občanský. Národ zde vystupuje jako moderní fenomén spjatý s politikou, podmíněný vznikem politického vědomí i u obyvatel, kteří doposud nebyli politicky aktivní (Hroch, 2003, s. 351 – 353).

Gellner i Hroch tedy přiznávají rozhodující úlohu při vzniku a fungování národa člověku: „*Člověk dělá národy, národy jsou plody lidských přesvědčení, loajality a solidarity.*“ (Gellner, 1993, s. 18) Zajištění právní rovnosti a vytváření životních podmínek je, jak již zmiňoval Hroch, klíčovým úkolem dnešních národů. Pokud nežije na území národa etnický homogenní skupina, dochází ke vzniku etnických menšin.

4.4. Stereotypy a jejich existence v etnickém / národním kontextu

Jako první použil termín stereotyp americký publicista Walter Lippman (1922), který ho vymezil jako „*jakékoli zaujaté mínění, které se může vztahovat k jednotlivci, věcem, sociálním skupinám, politické situaci, společenským procesům atd.*“ (Lippmann, 1922, s. 79) Dvacáté století přineslo mnoho změn, mimo jiné také potřebu společnosti pojmenovat reakce a mechanismy lidského chování, prostřednictvím kterých se vymezuje jedna etnická či sociální skupina od jiné. Na Lippmannovu teorii začaly později navazovat mnohé další. Známa je zejména myšlenka britského sociálního psychologa Henriho Tajfela, který se zabýval kategorizováním do skupin. Tajfel (1982, s. 31) tvrdí, že členové jedné skupiny mají zájem vnímat sami sebe jako pozitivní hodnotu, díky které se při srovnávání s jinou skupinou snaží získat lepší postavení, „mít

navrch“. Myslí se, že velice silná pozitivní vazba může způsobit až diskriminační chování.

Podle psychologa Lawrence Bluma (2004) jsou stereotypy nepravdivé či zavádějící asociace spojené s určitou skupinou. Jsou hluboce zakořeněné a často odolávají. Blum uvádí, že pokud jedna skupina chce stereotypizovat jinou, musí mít s touto skupinou určitou kognitivní zkušenost. Vytváření stereotypů je podle něj „*individuální proces*“ (Blum, 2004 s. 288). Stereotypy jsou tedy emotivními úsudky, záporného či kladného charakteru, kterými naplňuje jedna skupina svou představu o skupině jiné.

Stereotypy se dělí na heterostereotypy (týkající se „Druhých“) a autostereotypy (týkající se „Nás“). Stereotypizace je založena na odlišnostech mezi „My“ a „Oni“. Jedním z důležitých stimulů k vytváření stereotypů je etnicita. Alena Zel'ová (2008, s. 363) chápe vlastní etnický stereotyp jako „*kognitivní prezentaci etnických skupin a jejich příslušníků*“. Stereotyp vysvětluje jako kategorii, která sdružuje jako celek skupinu jedinců majících určité společné rysy. Tato kategorie potom jako celek přisuzuje stereotypní obraz jiné kategorii a nemusí pro to ani vynaložit veliké úsilí. Stereotyp autorka vnímá jako produkt líného člověka.

Pojem národní stereotyp definuje historik Rudolf Jaworski (1987). Podle něj má problematika národní stereotypizace dvě roviny, historickou a regionální. Na historické úrovni dochází k proměnám stereotypů z funkčního hlediska. Hraje zde roli míšení různých etnik, náboženství, kultur a životních stylů, zejména v národnostně pestré oblasti. Oproti tomu regionální perspektiva již nepopisuje vztah mezi dvěma národy. V popředí stojí jeden národ a skupina národů dalších, které na něj nahlížejí podobně. Jaworski zmiňuje důležitost geografické, politické, společenské a sociální distance mezi národy či etniky. Domnívá se, že čím více jsou si národy vzdálenější, tím méně mají potřebu vytvářet značně vyhraněné představy o druhých. Národy, které jsou si politicky, geograficky či sociálně blízké, konstruují stereotypy velice zřetelně a emotivně (Jaworski, 1987, s. 73).

Oproti tomu předsudky jsou zevšeobecňující, tedy že určité hodnocení se vztahuje na všechny členy skupiny, k individualitám se nepřihlíží. Gordon Willard Allport (2004, s. 41) definuje etnický předsudek jako „*antipatii, která vychází z chybné a strnulé*

generalizace. Tuto antipatii lze pociťovat nebo vyjádřit. Může být namířena proti celé skupině, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny.“

4.5.Minorita a majorita

Stěžejními termíny této diplomové práce jsou minorita a majorita. Přestože to termín menšina sémanticky naznačuje, nemusí se vždy jednat o skupinu numericky menší než většina, i když to bývá častější.³ Důležitá je zejména skutečnost, že menšina je vůči většině v nedominantním postavení. Dále se potom od většiny odlišuje nejružnějšími charakteristikami; těmi mohou být fyzické rysy, etnický původ, náboženství, společenské postavení, ale také věk či pohlaví (Chytílek, 2006, s. 16). Forejtová (2002, s. 23) ve své definici menšiny přiznává, že uchopit tento pojem a jasně ho definovat není jednoduché: „*Termín menšina nemůže být z praktických důvodů definován jednoduše pouze jako slovo ve svém doslovném významu. Pokud by tomu tak bylo, téměř všechny komunity existující uvnitř státu by byly typickými menšinami zahrnujícími v sobě rodiny, sociální třídy, kulturní skupiny, skupiny hovořící dialekty jednotlivých jazyků atd. Taková definice by byla zcela nepotřebná.*“ Přestože je tento koncept často používán, neexistuje jeho univerzální definice dokonce ani v mezinárodním právu, ačkoli se s tímto termínem v mezinárodních dokumentech často operuje. Pro potřeby nalezení definice, která by se dala označit jako obecná, je nutné nahlédnout do postojů a práv jednotlivých států. Každý stát má na menšiny jiný pohled a není tedy jednoduché formulovat univerzální definici vyhovující všem státům. V některých státech se dokonce z politických důvodů od používání termínů menšina upustilo a bylo nahrazeno pojmem komunita (Forejtová, 2002, s. 17).

Šatava doporučuje v tomto ohledu využívat následující definice menšiny: „*Skupina početně slabší než zbytek obyvatelstva státu, nacházející se v nedominantním postavení, jejíž příslušníci – coby občané daného státního útvaru – mají etnické, náboženské nebo jazykové rysy, kterými se odlišují od zbytku obyvatelstva, a vykazují, byť pouze implicitně, smysl pro sounáležitost zaměřený na uchování své kultury, tradic, náboženství nebo jazyka.*“ (Šatava, 1979, s. 96)

³ Příkladem může být období apartheidu v Jihoafrické republice, kde se v menšinovém postavení nacházelo obyvatelstvo původní a početnější.

Výše uvedené hledisko definuje menšinu na základě kulturních souvislostí. Zde vnímáme minoritu jako skupinu lidí, odlišující se od většinové skupiny jiným jazykem, náboženstvím, kulturními tradicemi či etnickými znaky. Tato skupina nepřijímá identitu majority a projevuje vlastní kolektivní vůli deklarovat svoji osobitost či odlišnost. V kontextu současného evropského standardu ale vznikla potřeba definovat menšinu v souvislostech státní legislativy. Vzhledem k nejednoznačnosti pojmosloví je to zejména záležitostí jednotlivých států. Pro potřeby práce bude využita definice pojmu, která vznikla na půdě OSN v roce 1985: *„Národnostní menšina je skupina obyvatel státu, tvořící menšinu v nedominantní pozici uvnitř státu, disponující etnickými, náboženskými nebo jazykovými charakteristikami, které jsou odlišné od charakteristik většiny obyvatel, mající vědomí vzájemné solidarity, motivované, byť jen implicitně, kolektivní vůlí přežít, a jejímž cílem je dosáhnout rovnosti s většinou, jak ve skutečnosti, tak i podle zákona.“* (UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/31 of 14/5/85 at para. 181.)

Vzhledem k tomu, že zkoumaná minorita žije na území členského státu EU, je žádoucí objasnit menšinový přístup také v případě Evropské unie. Souhrnně a jasně přibližuje problematiku menšin v Evropské unii Ivo Pospíšil (2006, s. 160 – 166), který rozlišuje čtyři přístupy:

- pojetí národního státu, který je ovlivněn procesem integrace menšin do většinové společnosti. Tento proces ohrožuje jazykovou, kulturní a národní identitu jak členských států, tak národnostních menšin;
- migrující pracovníci, kteří v rámci volného pohybu uvnitř EU migrují na území jiného členského státu. Přinášejí si s sebou svoji kulturní a národní identitu a jsou chráněni evropským právem a zásadou nediskriminace;
- nečlenských států EU, kteří se nacházejí na území jakéhokoliv členského státu;
- původní uznané menšiny členských států. Buď definuje konkrétní menšinu a její práva evropské právo, nebo stát sám.

4.6.Etnická vs. národnostní menšina

Jak již bylo uvedeno, menšina se vyznačuje určitými znaky, které mají její členové společné. Může to být náboženství, etnický původ nebo jakýkoliv společný pocit o nějaké příslušnosti. Šatava (2009, s. 31 – 32) uvádí, že zkonkretizování menšiny například na menšinu etnickou je zbytečně vágní a mnohoznačné a je to především snaha zařadit mnoho rozličného do jedné kategorie, pod stejný jmenovatel. Pokus o jasné slovní a pojmové rozlišení termínů etnická a národnostní menšina je přinejmenším složitý či až téměř utopický.

Prvním problémem je jednoznačně problém terminologický. Různé fenomény mají v různých jazycích jiné významy a jsou odlišně chápány a užívány. Například v češtině existují tyto dva termíny: národnost a občanství. Národnost značí etnickou příslušnost, tedy subjektivní pocit každého člověka, který se může měnit bez toho, aby změnu musel někdo schválit či potvrdit jako platnou. Také tuto informaci žádné instituce nemohou vyžadovat či zpochybňovat. Občanství potom reflektuje státní příslušnost, která je „oficiální informací“, určenou na základě patřičných dokumentů, nelze ji změnit pouhou změnou názoru či pocitu příslušnosti jedince a tato změna musí být schválena a potvrzena zákonným postupem.

V angličtině je ekvivalentem české státní příslušnosti slovo „nationality“, což se překládá také jako národnost. Slovo „nation“ se vyznačuje větší politickou silou než slovo etnický. Stejný problém je i s pojmem nacionalismus, který se definuje na široké škále jako záležitost vlastenecká a pozitivní, neutrální a nevýznamná až po negativní, spojenou s agresí a nebezpečím vedoucí až k nesnášenlivosti mezi národy. Termín národnostní menšina tedy bývá často nahrazován jinými výrazy, např. etnikum nebo etnická skupina (Šatava, 2009, s. 32 – 33). Koncept etnické menšiny v sobě nese několik významů. Pro objasnění poslouží rozdělení etnických menšin dle Šatavy (2009, s. 31 – 32), který vymezil čtyři skupiny:

- „malá etnika“, která nemají vlastní národní stát, například Lužičtí Srbové, Velšané, Baskové;
- menšiny národů žijící mimo území svého státu (Maďaři v Rumunsku);
- etnika nedisponující některými základními znaky národa, příkladem mohou být Romové, kteří nemají vlastní teritorium;
- minoritní skupiny, které se nachází mezi etnickou a etnografickou skupinou nebo specifické náboženské či sociální etnické skupiny (Pomáci v Bulharsku).

Další cestou k vyřešení terminologických obtíží je zaměřit se při pojmenovávání menšiny na její charakter podrobněji, a to z hlediska například jazykového, náboženského, rasového či společenského. Zde ale vyvstává problém, protože menšina může být jazyková, ale zároveň také náboženská či etnická atd. Je tedy zřejmé, že terminologie je netransparentní, komplexní a obtížná (Šatava, 2009, s. 34 – 35). „V běžné praxi je termín „národnostní/etnická menšina“ možné samozřejmě (v neutrálním významu) užívat. Důležitý je úzus, který se v konkrétním případě (státním útvaru) prosadí; zásadní a důsledné rozlišování mezi termíny – například mezi pojmy „menšina“ a „etnická skupina“ – je mnohdy velmi subjektivní a relativní“. (Šatava, 2009, s. 35)

4.7. Etnické konflikty

Termín *konflikt* pochází z latinského slova *confligo* což znamená *narážet* či *udeřit*. V dnešní době se uchovalo toto slovo ve významu *prát se* či *srazit se s někým* (Tesař, 2007, s. 24 – 25). V souvislosti s výkladem pojmu etnický konflikt dochází často k nutnosti objasnit pojem etnická skupina. Tento pojem bývá občas zaměňován s pojmem národní skupina a nezřídka jsou tyto dva termíny dokonce užívány jako synonyma. Etnická skupina je kulturně definovaná, členové skupiny sdílejí představy o společném původu, mají historickou vazbu k danému území, sdílejí kulturu, tradice, zvyky či jazyk a usilují o blahobyt a ochranu vlastní kultury a hodnot. Národní skupiny se na rozdíl od etnických nezaměřují na jednotlivá práva svých příslušníků, ale bojují o dosažení skupinových požadavků. Angažují se v oblasti sociální, vzdělávací, politické či administrativní (Barša, 1999, s. 79). Zásadní rozdíl ve významu těchto dvou

pojmu je tedy v tom, co si skupiny nárokují a co je jejich předmětem zájmu a snažení. Jsou to „*dva na sebe navazující stupně v procesu emancipace menšiny v rámci širšího politického celku*“ (Vařura, Šmíd, 2007, s. 20).

Základní charakteristikou etnického konfliktu je účast skupin, z nichž alespoň jedna je etnicky odlišná. Zásadní pro vznik etnického konfliktu je tedy fakt, že alespoň jedna zúčastněná skupina vnímá konflikt prostřednictvím etnického cítění a vědomí své vlastní identity, přičemž druhé skupině připisuje identitu odlišnou (Tesař, 2007, s. 37). K uvědomění si odlišnosti od jiných etnických skupin dochází skrze pochopení své vlastní jedinečnosti, která vychází z naší vlastní etnické identity. Na základě vnímání této identity, jako subjektivního pocitu jedince patřícího do konkrétní etnické skupiny, dochází k rozvoji etnického konfliktu. Příčiny etnického konfliktu mohou být různé. Nejčastěji jsou to spory teritoriální, politické a ekonomické, snaha změnit hranice a v neposlední řadě touha ovládnout nerostné či vzácné zdroje (Tesař, 2007, s. 18 – 19).

4.8. Multikulturalismus jako prvek multikulturní společnosti

Petrucijová (2005, s. 12) vymezuje v rámci multikulturalismu pojem multikulturní společnost, „*jako společnost, jež je založena na soužití lidí s odlišnými etnokulturním jazykovým, náboženským, rasovým apod. původem. Jejím základem se soužití většiny a různých menšin, které tvoří v dané společnosti třetinu.*“ Multikulturalismus se projevuje v každém prostředí odlišně. To může být zapříčiněno odlišnou historií soužití majority a minority, zda se jednalo o kolonizovanou oblast atd. Zásadní rozdíly tedy pramení ze vztahu mezi majoritou a minoritou. Realitu multikulturní společnosti vytváří její členové, jejichž chování a vzájemné postoje pramení ze zkušeností předchozích generací, jež jsou mezigeneračně předávány. Přístup majority k minoritní skupině může být liberální, kritický až monokulturní (Petrucijová, 2005, s. 18).

Multikulturalismus zdůrazňuje spíše pozitivní přínos soužití dvou různých skupin navzájem, pro celou společnost i stát. Na druhé straně ale neopomínají důležitost zachovávání těchto odlišností. Tento myšlenkový a politický proud je tedy v opozici k ideji národního státu, která vnímá jako základ státu etnicky homogenní jednotku (Jakoubek, 2003, s. 214 – 231). Evropa aplikuje v současné době tři multikulturní

modely. První typ je běžný ve Švýcarsku a Francii a snaží se o důslednou integraci minority či migrantů. Své náboženství a kulturu by měli udržovat v utajení mezi sebou a neměla by být věcí veřejného života a být „na očích“ majority. Druhý model již nevyžaduje tak striktně a přesně cílenou integraci migrantů. Nejsou nuceni k osvojení si jazyka majority. Tento mírnější přístup znevýhodňuje menšinu a často dochází k její segregaci do ghett a chudinských čtvrtí. Je běžný v Německu a Skandinávii. Poslední typ, typický pro Velkou Británii, je založen na vnímání společností jako směsice různých skupin. Požadavky pramenící z odlišností je nutné respektovat a napomáhat k naplňování. Původní kultura ale stále stojí v nadřazeném postavení nad subkulturami menšinových skupin (Barša, 2003, s. 214 – 231).

5. Praktická část

5.1. Reflexe terénního výzkumu

Terénní výzkum probíhal během studijního pobytu v Řecku, který se konal od září 2014 do ledna 2015. Prvním krokem bylo studium odborné literatury zabývající se danou problematikou. Dále bylo přistoupeno k nezúčastněnému pozorování. Prvním místem pozorování byla hostitelská univerzita, kde byl zaveden, nejprve neformálně, s místními vyučujícími rozhovor na muslimskou minoritu a následně na turecké obyvatelstvo žijící v Řecku. Po několika dnech jim bylo sděleno, že je prováděn terénní výzkum zkoumající život Turků v Řecku a bylo zkoumáno, zda bude reakce vyučujících odlišná.

Následně byly navrženy okruhy otázek pro polostandardizované rozhovory. Bylo uskutečněno patnáct rozhovorů a dva rozhovory s odborníky. Genderové složení výzkumu je devět mužů a šest žen. První informátor byl náhodně kontaktován v univerzitním kampusu během prvního týdne pobytu a tento doporučil další možné informátory. Jediným kritériem pro výběr dotazovaných byl dlouhodobý život v Řecku, věková hranice nad 18 let a pocitová příslušnost k „turectví“. Výběr informátorů probíhal metodou sněhové koule. Některé rozhovory byly uskutečňovány také během návštěv historických a sociálně významných míst muslimské minority v Soluni, Xanthi a okolí. Byl kontaktován prezident Turecké unie v Xanthi, s nímž proběhla schůzka a diskuse.

Rozhovory byly nahrávány na záznamové zařízení, probíhaly v angličtině a byly následně autorkou práce přepsány a poté přeloženy do českého jazyka. Přepisované odpovědi respondentů nebyly jazykově upravovány, a to ani v případě, že se mluvčí ve svých výpovědích odchýlili od normy spisovné angličtiny; jedině tak mohla být zachována autenticita odpovědí. Všichni informátoři byli před začátkem rozhovoru dotázáni, zda souhlasí s nahráváním, byl jim vysvětlen cíl a účel výzkumu a bylo objasněno, že rozhovor je anonymní. Dotazovaným bylo přiděleno místo jména náhodné písmeno pro zajištění anonymity. Všichni informátoři jsou spolu s jejich základními biografickými údaji uvedeni níže v seznamu biogramů informátorů.

Biogramy informátorů:

Informátor A (muž), 38 let, pracuje v Tureckém muzeu v Soluni. Jeho rodina se kdysi v rámci výměny obyvatelstva odstěhovala do Istanbulu. Informátor cestuje za prací po celém světě a před několika lety se rozhodl vrátit se do města, kde kdysi žila jeho rodina.

Informátor E (muž), 25 let, student medicíny, svobodný. Pochází z okolí Xanthi, z malé vesničky v horách.

Informátorka O (žena), 19 let, studentka střední minoritní školy v Xanthi. Pochází z turecké vesnice.

Informátorka K (žena), 18 let, studentka střední školy. Pochází z turecké vesnice a navštěvuje minoritní školu v Xanthi.

Informátorka M (žena), 19 let, studentka střední minoritní školy v Komotini. Žije v turecké vesnici.

Informátor B (muž), 20 let, student střední minoritní školy. Žije v Xanthi.

Informátor H (muž), 22 let, student vysoké školy, pochází z Xanthi.

Informátor Z (muž), 27 let, nezaměstnaný, pochází z malé vesnice, ale několik let již žije přímo v Xanthi.

Informátor T (muž), 24 let, student vysoké školy, žije v Soluni.

Informátor L (muž), 35 let, středoškolské vzdělání, zasnoubený. Pochází z horské oblasti blízko Xanthi. Po střední škole se přestěhoval do Xanthi, nyní se vrátil zpět a žije v rodné vesnici blízko svých rodičů.

Informátorka S (žena) 24 let, středoškolsky vzdělaná, pracuje jako švadlena. Pochází ze smíšeného turecko-pomáckého manželství a žije s přítelem ve vesnici, kde bydlí Turci a Pomáci.

Informátor U (muž), 26 let, student vysoké školy. Studoval řeckou střední školu. Žije v Soluni.

Informátorka X (žena), 23 let, středoškolské vzdělání, vyučuje angličtinu. Žije v Xanthi, po nějakou dobu pobývala i v Soluni.

Informátor I (muž), 30 let, ženatý. Vystudoval minoritní střední školu v Xanthi, kde nyní žije. Pracuje v autobazaru nedaleko města, jeho žena je v domácnosti.

Informátorka N (žena), 23 let, svobodná. Studuje vysokou školu a žije v Xanthi. Velká část rodiny žije v Turecku.

Biogramy odborníků

Prezident turecké unie v Xanthi je vystudovaný právník, který žije v Xanthi a působí v komunitním centru.

D (muž) 27 let, svobodný. Student doktorského studia na Soluňské univerzitě se zabývá problematikou muslimské minority Řecku a nyní dělá výzkum pro svou doktorskou práci. Žije a studuje delší dobu v Soluni. Zaměřuje se na Turky a Pomáky žijící v Řecku. Pochází z Istanbulu a přál si zůstat v anonymitě.

Tématické okruhy polostrukturovaného rozhovoru:

1. Jazyková identita informátorů (otázky „mateřštiny“, multilingvismu, jazykových domén, jazykové transmise mezi generacemi, jazykového vzdělání)
2. Etnická / národní identita (otázky sounáležitosti s tureckou identitou a řeckou identitou a aspektů, které dané identity vytváří)
3. Osobní vztahy k Řecku, Řekům a Turecku, Turkům (otázky řecko-tureckých vztahů a etnických / národních stereotypů)
4. Náboženství a kulturní tradice informátorů

5.2. Historie Turků v Řecku

Historie turecko-řeckých vztahů je svázaná zejména s bojem o teritorium. Následující historický exkurz se bude věnovat historii řecké oblasti od roku 1453, kdy byla Konstantinopol dobyta Osmanskou říší. Turci následně obsadili Soluň, území Thrákie a mnoho dalších míst. S tím je spojeno také šíření islámu do oblasti dnešního Řecka. Nedochovalo ovšem, jak by se mohlo zdát, k radikální islamizaci. Sultán Mehmed II. vyhlásil nezávislosti řecké ortodoxní církve. Řekové mohli nadále vyznávat své náboženství, ale museli platit Turkům vyšší daně. Nezávislost církve vytvořila pro řeckou společnost jakousi „autonomii“, v rámci které si mohli kromě víry uchovávat jazyk a kulturu. Na druhé straně to ale neznamená, že by Řekové a ostatní balkánská etnika nebyla včleňovaná do nové turecké společnosti a celého osmanského organismu pod tlakem muslimsko-osmanského prostředí. Dlouhodobá turecká nadvláda také ovlivnila vývoj řecké společnosti, jejího jazyka, kultury a způsobu života. Někteří Řekové přijali islámské náboženství, buď částečně dobrovolně a s vidinou následného lepšího politického statusu, nebo nuceně v rámci odvádění mladých chlapců pro následný výcvik janičářů (Hradečný, 1999, s. 14 – 15).

V 18. století došlo k oslabení Osmanské říše a růstu vlivu různých národních skupin v celé oblasti, jež bojovaly za nezávislost. *„Protiosmanská zášť, cílevědomě podporovaná krystalizující řeckým nacionalismem, našla svůj odraz v řeckém osvobozeneckém povstání, které vypuklo na jaře 1821 a které přerostlo v osvobozeneckou válku proti ozbrojeným a trvalo do roku 1829.“* (Hradečný, 1999, s. 22)

Isiksal Hüseyin (2002, s. 117 – 131) tvrdí, že při formování řeckého odporu hrála důležitou roli typická řecká identita, zesílená právě v této době, kdy došlo k silnému vnímání rozdílů mezi „My“ (Řekové) a „Ti druzí“ (Osmané). Řekové nahlíželi na Turky jako na méně vyspělé, jak ekonomicky tak intelektuálně, a cítili se vůči nim nadřazeně. Osmanská říše znamenala pro Řecko úpadek a krok zpět, zatímco západ modernizaci a pokrok. Tento řecký antagonismus byl důležitým aspektem, který utvářel řecko-tureckou nevraživost, ovlivňoval jejich vzájemné vztahy a náhledy jeden na druhého.

Turecko-řecký konflikt během řeckého povstání narušil jakousi symbiózu obou skupin žijících v Osmanské říši a v kombinaci se vzájemnými historickými spory

značně zatížil vztahy mezi zeměmi. Během této války docházelo k etnickým konfliktům na obou stranách a charakter konfliktu byl velmi krutý. „Z toho si obě strany odnesly negativní vzájemné zkušenosti, které mají své sociálně-psychologické důsledky.“ (Hradečný, 1999, s. 22) Řecku se podařilo vybojovat si vlastní národní stát, který ovšem zdaleka neodpovídal jejich původním představám, navíc se značnými problémy s tureckými přistěhovalci. Po vyhlášení samostatného státu propadlo myšlence Velkého Řecka, která skrývala touhu získat území Balkánu a Turecka, které obývalo řecké obyvatelstvo. Tyto snahy Řecka rozšířit své území byly jednou z hlavních příčin dvou balkánských válek (1912 – 1913) a důvodem pro obsazení Západní Anatólie řeckou armádou (Evin, 2005, s. 395 – 396).

Poslední zbytek Osmanské říše se rozpadl po 1. světové válce. Tzv. otázka Turků v Řecku měla být „částečně vyřešena“ v roce 1914, kdy mělo dojít k oficiálnímu přesídlení skupin mezi státy. Turci, kteří zůstali na území Řecka, se měli vrátit do Osmanské říše a stejně tak Řekové žijící v Osmanské říši měli být přesídleni do Řecka. V té době však začala první světová válka a k této výměně obyvatelstva nikdy nedošlo. Po rozpadu Osmanské říše vznikl Turecký stát, ovšem ne se zcela jasně stanovenými hranicemi. Řecko získalo oblast západní Thrákie, která byla z větší části osídlena muslimy a dodnes je zde největší koncentrace muslimského obyvatelstva v celém Řecku. Vzhledem k nejasným hranicím a možná i k přetrvávajícím napjatým vztahům, které nebyly úplně dořešeny, došlo po první světové válce mezi Tureckem a Řeckem k opětovným sporům o území. Tyto boje byly ukončeny v roce 1923 podepsáním Lausannské smlouvy. Tato smlouva nastavila územní uspořádání Turecka, určila jeho hranice a potvrdila jeho suverenitu (Kucukcan, 2009). V tomto roce došlo také k mezistátní výměně menšin iniciované ze strany Turecka.

V roce 1923 byl znovu oživen program výměny menšin, jenž byl následně taktéž stvrzen paktem v Lausanne. Turci a Řekové si byli ale vzhledově velice podobní, což mohlo být způsobeno i míšením předešlých generací. Bylo tedy značně složité rozpoznat, „kdo kam patří“, a proto byla výměna uskutečněna pouze na základě náboženské příslušnosti – zohlednění jazykové a kulturní odlišnosti by bylo časově příliš náročné (Gerrard, 2013, s. 34). Tato výměna poznamenala negativně nejen státy jako takové a jejich ekonomiku, ale také každodenní život mnoha tureckých a řeckých rodin. Řecký sen o „Velkém Řecku“ byl tímto ukončen. Všechny tyto tíživé zkušenosti

přispěly k dalšímu prohloubení už tak nepřátelských vztahů mezi zeměmi (Evin, 2005, s. 395 – 396).

Dá se ovšem předpokládat, že výměna se některým obyvatelům vyhnula a v Řecku i poté zůstalo mnoho Turků. Tato menšina již nebyla nuceně přesídlena, ale vláda se jí rozhodla, ovšem pouze jako muslimskou, uznat. Do této muslimské menšiny patřila kromě Turků i všechna etnika⁴, která během osmanské nadvlády přešla na islám (Ministry of Foreign Affairs, 1999). Dále byla muslimské menšině a menšinám celkově v Řecku přiznána ochrana práv a svobod bez ohledu na národnost, mateřský jazyk, rasu či víru a umožněna volnost ve vyznávání náboženství a víry, svoboda pohybu, rovná občanská a politická práva s ostatními Řeky, možnost pracovat ve veřejné sféře, volnost v zachování a užívání svého jazyka a zvyků. Realita každodenního života pro Turky v Řecku ale tak jednoduchá a příjemná nebyla a nově nabytá práva byla ze strany Řecka často porušována. Řecká vláda diskriminovala tureckou menšinu v oblasti vzdělávání, majetkových práv či zaměstnanosti (Ministry of Foreign Affairs, 2011).

Konflikty ale neprobíhaly pouze u turecké minority v Řecku, ale i s Řeky, kteří dále pobývali na území dnešního Turecka. Po druhé světové válce obě země vstoupily jak do Organizace spojených národů, tak do Severoatlantické aliance. V Řecku se po druhé světové válce rozpoutala válka občanská⁵, která trvala až do roku 1959 a ještě více Řecko oslabila a přinesla obyvatelstvu další frustrující zážitky. Rok poté začaly problémy z důvodu zájmu o plnou kontrolu ostrova Kypr, které se v podstatě nevyřešily dodnes. Ostrov je osídlen Turky i Řeky. Reakcí byl tzv. Istanburský pogrom, při kterém byli v září roku 1955 Řekové žijící v Turecku napadeni tureckým davem. Mnoho Řeků po této události emigrovalo z Istanbulu zpět do Řecka. Vztahy a zejména podmínky pro život Řeků v Turecku se prudce zhoršovaly a v roce 1964 došlo k vyhoštění řeckého obyvatelstva z území Turecka. Situace dále eskalovala, a to v roce 1973 sporem o Egejské moře a o rok později tureckou vojenskou invazí na Kypr. Vrchol krize nastal v roce 1987, kdy došlo téměř k ozbrojenému konfliktu kvůli šelfu

⁴ Na území Osmanské říše žili kromě etnických Řeků také Pomáci (etnickí Bulhaři) a Romové.

⁵ Občanská válka byla vyvolána Národní osvobozenou frontou (EAM), která společně s britskými jednotkami působila ve druhé světové válce na straně Řecka proti okupačním jednotkám. Poté, co se tato organizace rozpadla, rozdělila se na dvě frakce, které měly zájem o kontrolu nad Řeckem (Gerrard, 2013, s. 35).

v Egejském moři. Tato krize byla formálně urovnána (Ministry of Foreign Affairs, 2011).

5.3. Aktuální otázky muslimské menšiny v Řecku

Pokaždé, když se zhorší politické a mocenské turecko-řecké vztahy v důsledku již zmiňovaných přetrvávajících konfliktů, zhorší se také situace menšiny Turků v Řecku a Řeků v Turecku. V Řecku se v současnosti velikost turecké menšiny pohybuje kolem 120 000 obyvatel. Řecko ale stále uznává pouze existenci muslimské menšiny v Západní Thrákii, kterou řecká vláda uznala po podepsání Lausanské smlouvy. Řecko také striktně trvá na označení této menšiny jako muslimské a jejího vymezení pouze z náboženského, ne z národnostního hlediska (Chousein, 2007, s. 77).

Podle Turecka je turecká menšina ze strany Řecka diskriminovaná. Turci zde nemají dostatečné podmínky pro zachování svého jazyka a nemají možnost vychovávat a vzdělávat své děti v turečtině. Turecké školství je v Řecku ve špatném stavu a trpí jak zákazem stavby nových školních budov (a tudíž nedostatečným počtem tureckých škol), tak také malým počtem kvalifikovaných učitelů. Řecko rovněž brání Turkům, aby si sami volili své náboženské zástupce⁶. Vzhledem k tomu, že Turci v Řecku nespádají pod řecké rodinné právo, musí se tyto záležitosti řešit dle práva muslimského. Post soudce a rozhodovatele v rodinných záležitostech náleží dle muslimského práva muftímu, jenž ovšem navíc není řeckou vládou uznáván, pokud ho ona sama nezvolí, což značně komplikuje situaci a dostává menšinu do začarovaného kruhu. Muftího praxe je v Turecku již zrušena a pro Turky v Řecku, kteří v ní musí pokračovat, je tento postup značně nemoderní. Za porušování práv turecké menšiny je označováno již samotné odmítání její etnické identity a zákaz se za tureckou menšinu označovat (Ministry of Foreign Affairs, 2011).

Chousein Sule ve své monografii „*Evolution of minority rights in Europe: The case of Western Thrace Muslim Turkish minority*“ uvádí, že nepříznivé podmínky pro život Turků v Řecku vedly k jejich přesunům zpět do Turecka. Menšina v Řecku čelí problémům spojených s nízkou socioekonomickou úrovní v porovnání s ostatním obyvatelstvem. Obyvatelům tureckého původu bylo v minulosti zakázáno kupovat

⁶ V Turecku se tito náboženští vůdci nazývají muftí.

nemovitosti, obdržet řidičský průkaz či kupovat domy. Tyto aspekty rozhodně přispěly k dnešním socioekonomickým problémům. Situace se stala předmětem mezinárodního zájmu zejména po lednu 1990, kdy vypukly v Řecku nepokoje proti tureckému obyvatelstvu (Chousein, 2006, s. 5) Podle Yagcioglu byla turecko–muslimská komunita v Západní Thrákii vždy v horším postavení než ortodoxní skupina Řeků. Ekonomický rozvoj byl v poslední době čerpán většinou z evropských fondů, což napomohlo ke zlepšení situace v regionu zejména pro Řeky (Yagcioglu, 2004, s. 1 – 20).

Obrázek č. 1: Mapa Řecka

Zdroj: Deviantart, 2011, online.

Nejvíce muslimského obyvatelstva žije v oblasti Západní Thrákie, což je nejvýchodnější region řecké pevniny. Podle sčítání lidu z roku 1991 žije v Západní Thrákii přibližně 338 tisíc obyvatel, téměř 100 tisíc z toho jsou příslušníci muslimské minority, která je tvořena asi z 50% Turky. Ze zbylých 50% je 35% Pomáků a zbylých 15% Romů (Ministry of Foreign Affairs, 2009). Takto odhaduje počty ministerstvo, protože spočítat přesný počet etnických Turků je téměř nemožné.

Značný počet tureckých muslimů žije také na řeckých Dodekanských ostrovech. Tyto ostrovy se nachází jen několik kilometrů od Turecka. Skupina tureckého obyvatelstva žije na ostrovech Kos a Rhodos od patnáctého století. Velikost muslimské menšiny na Rhodosu je asi 3500 obyvatel a na Kosu kolem 2000 obyvatel (Kaurinkoski, 2012, s. 47 – 57).

5.3.1. Jazyk

Jazyk bývá jedním ze základních atributů identity. Užíváme ho ke komunikaci s ostatními lidmi a jeho prostřednictvím také myslíme. Může také velmi dobře posloužit jako entodiferenční atribut mezi skupinou „My“ a „Oni“. *„Jazyk dokonce ‚nutí‘ pohlížet na svět určitým způsobem. Každý jazyk si vytváří specifickou ‚vizi reality‘, zároveň se jedná o ‚společnou paměť etnika‘* (Šatava, 2009, s. 65). Zachování jazyka minority v běžném životě je tedy velice důležité.

Při konstrukci identity v minoritním prostředí hraje důležitou roli zejména jazyk mateřský. Mateřský jazyk může být ten, který se jedinec naučil jako první, který nejlépe ovládá či ten, který jako mateřský označí on sám, podle svého subjektivního pocitu. V menšinových rodinách se často mluví více jazyky, a to volbu mateřského jazyka komplikuje. Bilingvní jedinci mohou dokonce disponovat dvojitou jazykovou identitou.

Turci žijí v oblasti Thrákie již po velice dlouhou dobu. Svůj jazyk si udržují a pro všechny informátory byla turečtina prvním nebo jedním z prvních jazyků jejich primární socializace.

„Máma mě nejdřív učila turecky a pomácky. Myslím, že to bylo asi nějak najednou. S ostatními dětmi jsem mluvila pomácky nebo turecky. Nebo obojí.“⁷ (Informátorka S)

„Turečtina. Jedině ona“⁸ (Informátorka M)

⁷ Originální citát: *„My mother first taught me Turkish and Pomak language. I think it was about the same time. I was speaking in Pomak language or Turkish with other kids. Or both.“*

⁸ Originální citát: *„Turkish only.“*

Pro dotazovaného L je mateřským jazykem také turečtina, a to i z toho důvodu, že ji ovládá na nejlepší úrovni:

„Turečtina. Ano, je to tak. U nás na vesnici se mluví turecky, někteří sousedé pomácky, ale už málo. Pomáčtinou ale nemůžete psát, je to jen mluvený jazyk. V době, kdy jsem se přestěhoval do Xanthi, jsem více mluvil řecky, ale nikdy nebudu řečtinu tak dobře ovládat, jako turečtinu. To už se nikdy tak dobře nenaučím. Myslím, že v turečtině mám největší cit.“⁹

I pro dotazovaného I je pro volbu mateřštiny důležitá úroveň znalosti jazyka:

„Mateřština... tak turečtina. Byl to první jazyk, který jsem se naučil a umím ho přirozeně nejlépe. Nejlíp se v něm dokážu vyjádřit. Potom asi angličtina, tu umím také velice dobře, ale není to mateřský jazyk. Rád se ji ale učím. A pak tedy řečtina. Poprvé jsem se ji musel učit ve škole a bylo to těžké. Využívat v praxi jsem ji začal poté, co jsem byl zaměstnán. Ale pořád v podstatě mluvím o tom stejném a používám podobné věty. Kdybych měl mluvit o jiných tématech, než jsou automobily, bylo by to horší.“¹⁰

Nedostatečná znalost řeckého jazyka je tedy pro některé dotazované jedním z důvodů, proč ji nepovažují za svůj mateřský jazyk. Na otázku, ke kterému jazyku mají nejbližší, však odpovídali informátoři velice rozdílně. I zde se promítala zejména míra znalosti řečtiny a také fakt, zda v řečtině probíhalo jejich studium.

„No...to je složitější. Nemohu říct jen turečtina. Ne. Je to turečtina a řečtina. Je to tak nastejno. Ke každé životní situaci nebo životní etapě mám přiřazený jeden z jazyků.“

⁹ Originální citát: *„Turkish. Yes, definitely. In our village speak almost everyone mainly Turkish, some neighbors pomak language, but a little. Pomak language can not write, it's only a spoken language. When I have moved to Xanthi I started to use more Greek, but I'll never have such a good knowledge of Greek as Turkish. I'll never learn it so well. I think feel for Turkish language.“*

¹⁰ Originální citát: *„Mother tongue... Turkish. It was the first language I have learned and can speak in it naturally best. I can explain what I mean the best. Then English, I know English also very good, but it is not the native language. I like to learning it. And then Greek one. First time I have started to learn Greek at school and it was hard. Then when I was hired, I started to use it in practical life. But I am still basically talking about the same and use similar phrases. If I will be forced to talk about other topics than cars, it would be worse.“*

*Takže když se na svůj život podívám jako na celek, mám je na stejném místě.*¹¹
(Informátor T)

Někteří informátoři se jasně a bez okolků identifikovali s turečtinou coby jejich prvním a rodinným jazykem, někteří tak činili až po úvaze, jako např. informátor E, jenž označil za svůj mateřský jazyk turečtinu, ovšem také váhavě. Svou volbu vzápětí vysvětloval, jako by ji dokonce omlouval. Turečtinu ovšem zařazuje do každodennosti svého dětství, má s tímto jazykem spojenou primární socializaci:

„Nejblíže mám k turečtině. Asi proto, že mě tak naučili rodiče a mám ji spojenou s dětstvím. To je určitě velice silné, a proto na to nemůžu zapomenout.“¹²

Informátor U, který studoval řeckou střední školu, se ale necítí pocitově přitahován k jazyku na základě toho, do jaké míry ho ovládá. Žije v Soluni a přiznává, že zde musí řečtinu pro každodenní život hojně používat, a tím pádem ji tedy i dobře umět. Přestože však řečtinu v současné době používá více, citově je vázán na jazyk turecký:

„Neblíží vztah mám k turečtině. Je to takový můj jazyk. Mluvím turecky s rodiči, které mám nejraději. Užívám ho vlastně většinou s lidmi, které mám strašně rád. S rodinou a blízkými přáteli. Mám i pár velice blízkých řeckých přátel. A víte, co se mi někdy stává? Někdy mám úplnou chuť jim něco říci turecky, lidem, co jsou mi nejblíží. Úplně mi to přijde na jazyk a už to chci říct a pak si uvědomím, že to je hloupost.“¹³

Řečtinu mezi své oblíbené jazyky zařadil pouze jeden z informátorů. Nikdo z dotazovaných nevedl, že by se řecky naučil od rodičů nebo že by ho

¹¹ Originální citát: *„Well... that's not easy. I can't say it's just Turkish. No. It's Turkish and Greek. It's kind of on the same level. I got for each life situation or life period one of the languages assigned. So, when I consider my life as one piece, both languages are on the same level.”*

¹² Originální citát: *„I feel closer to Turkish. Maybe because my parents taught educated me this way and it reminds me on my childhood now. This is really strong and thus I can't forget it.”*

¹³ Originální citát: *„I have the closest relationship to Turkish. It is my language. I speak Turkish with my parents. Well I use it the most with the people I loved. With family and close friends. I also have a few very close Greek friends. Do you know what happens to me sometimes? Sometimes I just want say them something in Turkish. I mean to greek people who are the closest to me. It is coming to my mind and I want to say it and suddenly I realize that it is stupid.“*

v předškolním věku rodiče k výuce řečtiny vedli. Informátoři se převážně poprvé s řečtinou setkali až během školní výuky, je tedy spojena až se sekundární socializací.

Dotazovaná S dokonce vypověděla, že se dříve naučila arabsky než řecky:

„Chodila jsem do mešity na výuku koránu a učili jsme se arabsky. Myslím, že je to dobře, arabština je těžká a já jsem dneska opravdu ráda, že mám alespoň takové znalosti, jaké mám. Možná kdybych se ji začala učit jako starší, bylo by to těžší a já bych v tom nepokračovala. Nevím. Ale neumím si představit výuku koránu jinak. Takže když jsem nastoupila do první třídy, uměla jsem řecky a arabsky, dá se říci. A trošku anglicky. Ale rozhodně více anglicky než řecky.“¹⁴

„Ve škole, hned ze začátku. Skoro všichni od nás z vesnice se naučili řecky ve škole. Já už jsem uměl v té době turecky. A už jsem se učil arabsky od imáma v mešitě. Probíhala tam výuka koránu a arabštiny. Jsem za to dneska hodně rád. Umím psát dokonce i persky a umím to ve všech jazycích, kromě pomáčtiny, která je jen mluvená. Na vysoké škole to je velké plus“¹⁵. (Informátor E)

Dotazovaná M dále zmínila skutečnost, že právě pozdní výuka řečtiny může způsobovat studentům velké problémy:

„Rodiče mluví vlastně skoro jen turecky, takže řečtinu jsem se začala učit až ve škole. Je velice těžká a úplně jiná. U nás ve škole je právě řečtina jeden z nejhorsích předmětů. Dost s ním bojujeme. Někdy nejsou děti na konci školy schopné složit těžkou zkoušku z řečtiny, a tak školu nedodělají. Máme špatné učebnice a v některých ročnících jsou

¹⁴ Originální citát: “I went to the mosque for Koran lessons and we learned Arab. I think it’s good, Arab is difficult and I’m really glad now to have the knowledge I have now. Maybe if I learned it later, it would be more difficult and I wouldn’t have continued. I don’t know. But I can’t imagine Koran lessons differently. That’s why I basically already spoke Greek and Arab when I went to first elementary class. And a bit of English. But definitely more English than Greek.”

¹⁵ Originální citát: “At school at the beginning. Most of us from our village learned Greek in school. I already spoke Turkish at that time. And an imam from the village taught me Arab. There were Koran and Arab lessons. I really appreciate it today. I also speak Persian and I can also write in all languages except Pomak, which you can’t read. At college it’s an advantage.”

horší učitelé. A rodiče mi doma nepomohou. Kdybych se začala učit řecky jako dítě a aspoň polovinu věděla před první třídou, bylo by to mnohem jednodušší.“¹⁶

Informátorka X vyučuje angličtinu v soukromých kurzech. Podle této informátorky mají turecké děti a celkově mladá generace o angličtinu veliký zájem, který převyšuje zájem o jazyk řecký:

„Angličtina je dnes všude. Ve filmech, hudbě a na sociálních sítích. Děti ji mají stále na očích, pořád ji někde slyší. Je líbivá a jednoduchá. Dětem i dospívajícím se někdy nabízí možnost jít studovat do zahraničí, a proto se učí anglicky. Zním Turky, kteří mají příbuzné v Německu, a děti uvažují o tom, že se tam zkusí uplatnit. Podle mě je to také baví. Jde jim to a ten úspěch je motivuje se více učit. Mám nějaké studenty na Facebooku a často vidám například anglické statusy. Někteří mají telefony či počítače v angličtině. V porovnání s řečtinou je angličtina jednodušší a myslím si, že atraktivnější.“

Také někteří informátoři přiznávali, že jako atraktivnější vnímají angličtinu než řečtinu, jak vypověděla např. dotazovaná K:

„U nás ve škole kladou na angličtinu velký důraz, ale já přesto ještě raději chodím na doučování. Chci jít na speciální testy koncem března. A není lehké je udělat. Ve škole nám říkají, že se musíme, pokud chceme mít dobrou práci, anglicky dobře naučit. Věřím tomu.“¹⁷

Znalost řečtiny je ovšem pro každodennost a pracovní svět v řeckém prostředí nezbytností, což se logicky promítá i do výpovědí informátorů. Někteří informátoři

¹⁶ Originální citát: „My parents speak nearly only Turkish so I learned Greek at school. It's very difficult and totally different. At our school Greek is one of the worst lessons. We really struggle with it. Some kids are not able to pass the difficult Greek exams at the school's end and therefore don't pass school at all. We have worse learn books and in some classes are worse teachers. My parents at home don't help me as well. If I'd have learned Greek before school and knew at least half of it before first class, everything would have been much easier.“

¹⁷ Originální citát: „At our school is really important English, but I still prefer to go for tutoring. I want to go to a special test at the end of March. And is not easy pass it. They are still telling us at school that we have to learn English very well, if we want to have a good job. I believe in it.“

zmiňují, že znalost řečtiny je pro jejich každodenní život důležitá. Domnívá se, že pro studium, práci i běžnou komunikaci je řečtina nezbytná.

„Řecky umím velice dobře. V řečtině jsem studoval. Takže jsem ji musel umět. Ale někdy mixujeme řečtinu a turečtinu, ale to tak spíš z legrace a nemá to větší význam a vím, že to dělám. Rozhodně je taky nejdůležitější umět nejlíp řecky. Jinak bych tu nemohl dobře žít. Byl bych hloupý, kdybych se v řečtině nesnažil.“¹⁸ (Informátor U)

Ne všichni z informátorů ovšem řecký jazyk ovládali a nepociťovali to jako omezení. V situaci, kdy byla nezbytná komunikace s Řeky, využili angličtinu. Tuto možnost zmiňovali informátoři žijící v Soluni. Řekové umí, ať starší či mladší generace, poměrně dobře anglicky a velice rádi svou znalost využijí.

„Já fakt řečtinu zatím nepotřeboval. Stačí mi angličtina. V Soluni je strašně moc mladých lidí, studentů. Ale i ti starší. Ti všichni mluví anglicky a je to taky jednodušší.“¹⁹ (Informátor A)

Na druhé straně je u některých informátorů nedostatečná znalost řečtiny důvodem obtíží při nalezení zaměstnání.

„Řeckou mám velice slabou. Dělá mi opravdu potíže. Ještě když jsem ukončil školu, tak to jsem ji uměl nejlépe. Hovorovou řečtinu ovládám dobře, psanou ale skoro vůbec ne. Nevím, jestli jste se někdy řecky učila, ale gramatika je příšerná. Myslím si, že pokud nejste vyloženě rodilý mluvčí, nemáte šanci se ji nikdy dobře naučit. A Řekové nemají rádi, když děláte v řečtině chyby.“²⁰ (Informátor Z)

¹⁸Originální citát: „I speak Greek very well. I studied in Greek. That's why I had to know Greek. But sometimes we mix up Greek and Turkish, but more or less just for fun and it doesn't have any deeper sense and I know I am doing it. Definitely it's most important to speak Greek best. Otherwise I couldn't live well here. I would've been stupid if I didn't try hard in Greek.”

¹⁹ Originální citát: „I really didn't need Greek so far. English is sufficient. There are a lot of young people, students. And older people as well. They all speak English which is easier as well.”

²⁰ Originální citát: „My Greek is very poor. Makes me really in trouble, When I finished school I knew Greek language the best. I am able to speak informal Greek fluently, but written not at all. I do not know if you've ever learned Greek, but the grammar is terrible. I think that if you're not native speaker, you have no chance learn greek as a professional. A Greeks do not like if you are doing a big mistakes in Greek.“

Výuka řečtiny v minoritních školách má mnohá omezení. Děti nemají k dispozici dobré učebnice – většinou jsou zastaralé. V tureckých třídách často působí nedostatečně kvalifikovaní učitelé nebo učitelé, kteří neumí dobře turecky a často nemají potřebnou slovní zásobu, aby látku dětem adekvátně vysvětlili, jak vypověděl prezident turecké unie:

„Nejlepší profesori jsou samozřejmě na řeckých státních školách. Pak jsou horší řecké školy, instituty atd. Pak až je minoritní vzdělávání. Řecká vláda nám nabízí jen ty učitele, o které nemá zájem, anebo ty, kteří byli z nějakých důvodů vyhozeni. Pokud takový učitel považuje umístění v minoritní třídě jako ‚trest‘, je potom demotivovaný a nemá správný přístup. Přiznávám, vzdělávání v minoritních školách není jednoduché, ale právě proto je nutné dodat opravdu kvalifikované učitele. Máme ale i mnoho takových a jsme za ně rádi. Ovšem alarmující je zejména to, že je na školách opravdu málo místa a některé děti musíme odmítnout, protože v případě, že má učitel ve třídě více dětí, než by měl mít, nemůže se jim dostatečně věnovat. Vznikají pak problémy na obou stranách.“²¹

Z výpovědí vyplynulo, že v domácím rodinném prostředí převažuje turecký jazyk, rodiče často řečtinu neovládají. Informátoři jim musí v každodenním čase pomoci, protože v některých situacích je znalost řečtiny u jejich rodičů nedostačující. Informátoři jinak užívají jazyky dle kontextu a potřeby – s tureckými kamarády mluví turecky, s řeckými řecky či anglicky. Stejně tak volí jazyky na úradech, v obchodech či v restauraci.

„Rodiče mluví řecky jen maličko. Umí jen to, co potřebují, když jedou na nákup do města.“²² (Informátorka K)

²¹ Originální citát: *„The best professors are of course at the Greek state schools. Then there are worse Greek schools, institutes, etc. And even after that is the place for the minority education. The Greek government offers us only the teachers, in which they are not interested or those who have been fired for some reason. If such a teacher considers the new workplace in a minority class as punishment, become demotivated take a negative stand. I confess education in minority schools is not easy, but exactly because of it is necessary to offer us truly qualified teachers. But many also do very good and we are happy and appreciate them. But alarming is the fact that schools did not provide enough space and some children should be rejected. If teacher has in the classroom more children than they should have, not to take care of and the problems start to arise on both sides.“*

²² Originální citát: *„My parents speak Greek just a little bit. Just enough to go shopping in the city.“*

„Pokud je jednou za čas potřeba něco vyřídit, jedeme s rodiči do města já i moje žena. Ani moje řečtina není tak dobrá, ale rodiče už opravdu hodně zapomněli. Také už tak rychle nechápou, co je potřeba.“²³ (Informátor I)

„Řecky doma rodiče nemluví. Umí ale řecky. Ne tak dobře, ale co potřebují, to řeknou. Ve vesnici řečtinu nepotřebují, v práci taky ne. Když zajedou do Xanthi si něco vyřídit, jedu s nimi já nebo někdo z rodiny. Stejně nemůžou jet sami, kdyby se něco stalo a tak.“²⁴ (Informátor L)

Dalším důvodem pro volbu turečtiny jako jazyka primární výchovy dětí je také fakt, že starší příbuzenstvo jiným jazykem než turecky nemluví a s dětmi by potom nemohli komunikovat bez překladatele.

„Řecky se děti naučí ve škole, ale turecky je naučím já jako jejich máma. Vždyť jinak by si nepopovídali s babičkou, dědou... a rodinou v Turecku. To by nikdy nefungovalo.“²⁵ (Informátorka N)

Ani dotazovaný A, jehož rodina se z Řecka přestěhovala v rámci výměny obyvatelstva, se s řečtinou doma příliš nesetkal:

„Doma jsme mluvili vždy turecky. Dokonce i babička. Občas něco řekla řecky, ale to bylo všechno. Ona, i když žila ještě v Soluni, tu mluvila jen turecky.“²⁶

Řečtina je však některými informátory vnímána jako důležitý jazyk a své děti hodlají vychovávat bilingvně. Chtějí je tím lépe připravit do pracovního života.

²³ Originální citát: „Sometimes, but rarely is necessary to go to office something done. Me and my wife are going with my parents to the city. My Greek is also not the best one, but my parents forgot a lot. They do not quickly understand what is need.“

²⁴ Originální citát: „My parents don't speak Greek at home at all. But they know Greek. Not perfectly, but enough for what they need to say. In the village, they don't need Greek and neither at work. When they go to Xanti to sort out stuff, I or someone from the family has to go with them. They can't go alone anyway, what if something happened or stuff.“

²⁵ Originální citát: „Kids learn Greek in school, but I teach them Turkish as their mother. Otherwise they couldn't even talk to their grandparents ... their family in Turkey. That would never work.“

²⁶ Originální citát: „We spoke only Turkish at home. Even grandma. Sometimes she said something in Greece, but that was it. Even when she used to live in Thessaloniki, she spoke only Turkish here.“

„Já své děti už řecky budu učit. Turecky, řecky a anglicky už před tím, než půjdou do školy. Budou to lepší lidi, vzdělanější, otevřenější. Budou si více užívat školní docházku, budou moci číst knížky v originálech. A pak se sami rozhodnou, jestli chtějí zůstat v Řecku, nebo odjet do Turecka či kamkoliv jinam. Jazykově budou plně připraveni na cokoliv, co budou chtít.“²⁷ (Informátorka O)

„Budu je učit jak řecky, tak turecky. Ať jsou připravení. Jazyky jsou dnes velice důležité a myslím si, že se jejich důležitost bude jen zvětšovat.“²⁸ (Informátor T)

„Rozhodně budu své děti vychovávat turecky a řecky. V případě, že bych se přestěhovala do Turecka, tak bych je začala učit řecky později. Ale naučila bych je. Každý jazyk, který dnes dítě umí, je pro něj výhodou.“²⁹ (Informátorka H)

U mladší generace se ukazuje velký zájem o anglický jazyk, jak již bylo jednou zmíněno. Od řečtiny se tak někteří odklánějí a výchova dětí by dle nich měla probíhat turecko-anglicky:

„Pokud budu mít děti, budou vyrůstat turecko–anglicky. Jednak je to perspektivnější, protože si nemyslím, že by v Řecku chtěli žít, a jednak je to jednodušší. Angličtina je prostě celkově jednoduchá. Nemá skoro žádnou gramatiku, a pokud nemluvíte s rodilým mluvčím, budete si vždycky rozumět. Třeba i v řečtině dělám stále chyby a vím to. Protože je těžká, a když jste dlouho ze školy, zapomínáte taková ta pravidla. Mluvíte tak, jak se prostě mluví.“³⁰

²⁷ Originální citát: „I will teach my kids Greek already. Turkish, Greek and English, even before they start going to school. They will be better people, better educated, frank. They will like school more and they'll be able to read books in their original language. Later they can decide if they want to stay in Greece or move to Turkey or any other place. When it comes to languages, they'll be prepared for anything they'll want to do.”

²⁸ Originální citát: „I'll teach them Greek and Turkish. They should be prepared. Languages are very important these days and I think that their importance will grow even bigger.”

²⁹ Originální citát: „I will definitely educate my children in Turkish and Greek. If I'd move to Turkey, I'd start teaching them Greek later, but I'd do it anyway. Any language a child learns is an advantage for it.”

³⁰ Originální citát: „If I'll have kids, they'll grow up Turkish-English. On one hand, it's way more perspective, because I don't think, they'd like to live in Greece and apart from that it's also easier. English is simply generally easier. It doesn't nearly have any grammar and if you don't speak to a native speaker you'll always understand. For example, I always make mistakes in Greek and I know it. Because

Odborník D k otázce jazyka dodává, že při výuce řečtiny je zejména důležitý začátek a intenzita. On sám se řecky naučil při studiu na vysoké škole. Uvádí, že je důležitý entusiasmus a vlastní snaha:

„Řecky jsem se začal učit před třemi lety a dnes mám úroveň B1/B2. Pořád se učím. Začal jsem intenzivním kurzem, našel si řecké přátele a procvičoval řečtinu, jak to šlo. Jsem schopný číst v řečtině odborné texty, to pro svůj výzkum i studium hodně potřebuju. Nabídka anglických titulů v knihovně není velká. Také se můžu účastnit odborných debat a diskusí. A normálně tu žít, třeba si objednat jídlo v restauraci.“³¹

Podle výše citovaného informátora je problémem, že v dětech není vzbuzován pozitivní přístup k výuce řečtiny ani ve škole, ani v rodině.

„Při návštěvách svých přátel v Xanthi jsem si všiml, že rodiče s dětmi v předškolním věku mluví jen turecky, pomácky a v pár případech arabsky – to pro to, aby se děti arabsky naučily. Ale s řečtinou to nedělají. Rodiče buď neumí, nebo nemají zájem s dětmi řecky mluvit. A to je zásadní problém. Děti pak nebudou nikdy řečtinu vnímat jako podstatnou a sami do její výuky nebudou vkládat dostatečnou energii.“³²

it's a difficult language and if you are out of school for a long time you start to forget those rules. You simply speak as it's commonly used."

³¹ Originální citát: *„I have started with greek language three years ago and now I have the level B1 / B2. I am still learning. I began intensive course, found a Greek friends and practiced language as much as i could. I am able to read academic texts in Greek, it's important for my research and study here. Offer of English titles in the library is not large. Also, can I participate in a professional debates and discussions. And i can also order meal in the restaurant.“*

³² Originální citát: *„During my visiting of friends in Xanthi, I have noticed that parents with preschool children speak only Turkish of even in a few cases Arabic - to learn them. But with Greek one they do not doing the same. Parents either have very poor knowledge of Greek language or they are not interested in talking with children in Greek. And this is a major problem. The children will never be seen Greek as a important and they will not push themselves to learn.“*

5.3.2. Vzdělávání

Součástí práv, která řecká vláda uzákonila pro muslimskou menšinu, je také oblast vzdělávání. Pravidla pro poskytování a provoz menšinového vzdělání je ujednán v Laussanské dohodě, v části věnující se ochraně a práv menšin. Na základě této dohody je řecká vláda povinna poskytovat muslimské minoritě základní vzdělávání v jejich jazyce. Dalším právním zdrojem jsou dvě bilaterální smlouvy, Educational Agreement a Cultural Protocol, podepsané Řeckem a Tureckem v letech 1951 a 1968 týkající se zejména poskytování vzdělávání v jazyce minority (Boussiakou, 2007, s. 1). Jak již bylo v práci uvedeno, Řecko uznává pouze muslimskou minoritu. Oblast Západní Thrákie, kde žije nejvyšší zastoupení této minority, je jediné místo, kde mají zástupci muslimské menšiny na základě Laussanské dohody možnost výuky ve svém rodném jazyce. Řecko – turecká smlouva, Cultural Protokol, výslovně odkazuje na používání menšinového jazyka ve školách v Západní Thrákii, a to konkrétně ve své první části, odstavci 1.2.

Dalším právním zdrojem by mohla být řecká ústava, která se věnuje oblasti rozvoje etnického a náboženského vědomí. Není ale jednoznačné, zda obsah odkazuje k řeckému etnickému majoritnímu vědomí, nebo ke každé jednotlivé etnické skupině a jejímu vědomí v rámci celé muslimské menšiny. V tomto případě není možné tento koncept podpory a rozvoje menšinově prosazovat, neboť pokud je obsah této části vnímán v kontextu celé ústavy, odkazuje spíše ve prospěch majority (Boussiakou, 2007, s. 7).

Educational Agreement podepsaný v roce 1951 Řeckem a Tureckem měl být vzájemným „*přátelským a diplomatickým*“ psaným zdrojem pro řešení problému menšinového vzdělávání. Významným výstupem z této dohody je jednoznačně úprava vzdělávacích výměn mezi oběma zeměmi a vzájemné uznávání diplomů a titulů. Tato změna umožnila mnoha zástupcům z muslimské minority vystudovat v Turecku, vrátit se zpět do Thrákie a učit právě v menšinových školách, což může napomoci zvýšení úrovně výuky a rozšíření počtu pedagogů. Této smlouvě chybí, zejména co se formulací týče, ráz zákonné povinnosti. Výroky začínají neurčitě či podmiňovacím způsobem, formulacemi jako *pokud si strany přejí* atd. Znění této vzdělávací dohody je tedy vágní a hůře se vynucuje (Boussiakou, 2007, s. 8)

Nyní funguje v Thrákii přes 200 základních státních škol, ve kterých je vyučovacím jazykem turečtina nebo řečtina. Dvě střední školy jsou také zřízeny státem a jsou ve městě Xanthi a Komotini. Střední školy nabízí místo pro 400 studentů, ovšem základní školu navštěvuje kolem 8500 žáků. Výuka v těchto dvou středních školách odráží islámské hodnoty. Pro muslimskou menšinu existují také gymnázia, kde je vyučovacím jazykem řečtina, ale náboženské předměty jsou v turečtině. Vláda dále podporuje dojíždění studentů do škol, zejména u těch, kteří žijí v hornatém kraji a dojíždění je problematické (Ministry of Foreign Affairs, 2011).

Muslimská menšina vykazuje nižší úroveň vzdělání v porovnání s většinovou populací v Řecku. Minoritní vzdělávání v Thrákii je založeno na principu reciprocity³³. Principy uvedené v Laussanské dohodě nekorrespondují s aktuálními požadavky a potřebami muslimských studentů (Boussiakou, 2007, s. 1). Pro potřeby moderní doby je existence pouze dvou středních škol nabízející minoritní vzdělávání nedostačující a způsobuje mnoho dalších problémů.

Dochází často i k tomu, že mladí muži po základní škole nepokračují ve studiu v Řecku, ale na střední školu nastoupí do Turecka, kam emigrují. Malý počet míst na středních školách a z něj plynoucí nutnost smíšených tříd silně znevýhodňuje dívky. Ve většině muslimských rodin není běžné, aby dívky a chlapci navštěvovali stejné školy či dokonce třídy. Z tohoto důvodu nejsou dívky často posílány na střední školy. Nemají dostatečný prostor naučit se dobře jazyk majority a tento fakt způsobuje do budoucna další překážky, kterými trpí celá minoritní společnost (Association of the Friends of Nikos Raptis, 1997, s. 54 – 60). „*Za těchto podmínek nemají muslimky dostatečné znalosti oficiálního jazyka, což má za následek, že šance muslimských žen na zaměstnání mimo domov je velmi omezená a obvykle jsou poté finančně závislé na mužských členech svých rodin.*“ (Boussiakou, 2007, s. 11).

V Západní Thrákii je z celého Řecka nejvíce občanů, kteří nedokončili povinnou školní docházku, a také tedy logicky i nejméně vysokoškolsky vzdělaných. „*Velmi málo studentů, zpravidla ti, kdo žijí v centrech, studuje na neminoritních školách. Tito studenti častou prožívají kulturní konflikt přímo mezi svou rodinou a komunitou a nepřímou mezi rodinou a muslimskou menšinou.*“ (Boussiakou, 2007, s. 6). Dalším důsledkem nedostatečného minoritního vzdělávání je ten, že mnoho

³³ Reciprocita neboli vzájemnost, je univerzální pojem mezinárodního práva a mezinárodních vztahů, který zúčastněné strany vyzývá k dodržování smluvních dohod.

děti z minoritního prostředí dává přednost řeckým školám s výukou pouze v řečtině. Tento jev se týká zejména elitní vrstvy, kde rodiče své děti raději přihlásí do řecké školy, aby jim zajistili kvalitnější vzdělání, a riskují tím vyloučení z minoritní skupiny. „*Velmi málo studentů, zpravidla ti, kdo žijí v centrech, studuje na neminoritních školách. Tito studenti častou prožívají kulturní konflikt přímo mezi svou rodinou a komunitou a nepřímo mezi rodinou a muslimskou menšinou.*“ (Boussiakou, 2007, s. 9) Muslimské rodiny čelí také tlaku zevnitř minority, protože fakt, že dovolí dětem navštěvovat řecké (a tudíž křesťanské) školy, je minoritní skupinou vnímán jako dobrovolné odmítnutí muslimské identity (Onsounoglou, 1997, s. 63). Je ovšem v zájmu minority získat znalosti a dovednosti v majoritním jazyce. „*Príslušníci minoritní skupiny musí si udržet smysl pro solidaritu a etnickou identitu v rovnováze s jejich tradicemi a kulturou, zatímco se budou integrovat do řecké společnosti.*“ (Boussiakou, 2007, s. 10)

Většina dotazovaných navštěvovala minoritní školy – základní i střední. Jeden z informátorů chodil do školy řecké, jak základní, tak střední. Důvodem pro výběr řecké školy bylo zejména to, že vyrůstal v Soluni, kde minoritní školy či třídy nejsou. Někteří nyní studují na vysokých školách v Soluni nebo uvažují o studiu v Turecku či Německu.

„*Naše minoritní škola je fajn. Jsem spokojená, hlavně s angličtinou. Ta je důležitá a je několikrát týdně. Vesměs je tu více dívek a mnohem lépe se učí. Kluci často nemají hotové úkoly nebo nejsou připraveni na hodinu tak, jak mají být.*“³⁴ (Informátorka M)

„*Nemohla bych chodit do řecké školy, ani bych ji vlastně nezvládla. Kvůli řečtině. Ale myslím si, že bychom mohli mít na řečtinu mnohem lepší učebnice.*“³⁵ (Informátorka K)

Prezident Turecké unie vyjádřil velikou obavu o kvalitu minoritního vzdělávání. Podle něj je stav menšinového vzdělávání jedním z vážných současných problémů Turků žijících v Řecku:

³⁴ Originální citát: „*Our minority school is fine. I am satisfied, especially with English lessons. It is held several times per week, and it is important lesson. There are more girls than boys actually and they are better. Boys does not have done homeworks or they are not ready for a lesson as they should be.*“

³⁵ Originální citát: „*I can not go to Greek school because I really can't handle it. Because of the greek language. But I think we could have better textbooks for greek language.*“

„Zásadní je již problém mateřských školek, které jsou jen řecké. Děti si tam neosvojí turecké tradice a nemohou absolvovat výuku koránu, protože v tom čase by byly ve školce, kde se to samozřejmě nekoná. Děti tedy většinou školky nenavštěvují, nebo jen zřídka.“³⁶

Dále je potom podle jeho slov alarmující malý počet míst na středních školách. Prezident také uvedl, že na školách vyučují také učitelé, kteří neumí dobře turecky. Domnívá se, že jim řecká vláda nepřiděluje dostatečný počet dobře kvalifikovaných učitelů a tím drží minoritní školství „v šachu“. I informátoři si uvědomují špatný stav školství.

Informátorka X zmínila obavu, že pokud se nezvýší počet kvalifikovaných učitelů, bude těžké minoritní školství udržet:

„Nyní je nižší počet učitelů, než jaký by být měl. Proto jsou někteří nedostatečně kvalifikováni nebo učí předmět, který by podle mého učit neměli. Turecko se snaží podporovat studenty, kteří jdou studovat do Turecka, aby se sem mohli vrátit a vyučovat. Ale někteří se třeba nevrátí.“³⁷

Informátor A, který absolvoval střední školu v Turecku, uvedl, že celková kvalita vzdělávání by mohla být důvodem, kvůli kterému by Řecko opustil.

„Ale vážně, tady bych asi nezůstal. Nechtěl bych tu vychovávat děti. Pro děti to tady není dobré. Třeba škola, já už něco slyšel tady od studentů. Že prý úroveň je špatná. Přístup, nezájem, někdy se diví, že tu nechají třeba takové profesory učit, že u nich na škole by to nešlo.“³⁸

³⁶ Originální citát: „The basic problem is kindergartens, which are only greek - language. Kids can't learn there anything about turkish tradition and can not be taught the Koran, because it held at the time when they are in kindergarten. Thus, children usually do not attend kindergarten or just rarely.“

³⁷ Originální citát: „There are less professors that it should be nowadays. That's why some of them are bad qualified or learning a subject, which they should not. Turkey seeks to support students who are going to study to Turkey to be able to return home and teach here. But some are not coming back.“

³⁸ Originální citát: „But seriously I am not gonna stay here probably. I don't want to raise my children here. This place is not good for children. I've heard something here from students. They said the quality of education is poor. attitude, disinterest, sometimes they wonder why they let those professors teach because it could not worked in their school in this way.“

Jako řešení situace vnímají někteří informátoři umístění dětí do řeckých škol. Většinou je to pro ně ale poslední varianta.

„Kvalita školství je špatná. Málo místa, málo učitelů a staré pomůcky. Do toho se Řecko pře s Tureckem kvůli učebnicím a děti se zatím nemají z čeho učit. Tohle je téma i v Turecku. Chudáci děti z vesnic dojíždějí, ráno brzo vstávají, večer se vrací unavené. Tady jsem se bavil se studenty z Erasmu; někteří měli na střední čas i chodit do práce, zajistit si tak zkušenosti. O tohle všechno tady děti přicházejí. Řešení je takové, že dají děti do řeckých škol.“³⁹ (Informátor Z)

I informátorka H uvažuje, že by své děti dala do řecké školy:

„Přemýšlím o tom, že bych děti poslala do řecké školy. Doma by se naučily nejprve turecky a potom řecky, aby tu mohly jednodušeji žít, musí umět hlavně řecky. I když co nejdříve bych chtěla, aby se učily jazyky a šly studovat do zahraničí. V rámci EU by to měly lehčí. Ale turečtina se jim taky bude vždycky hodit a bez ní by nemohly mluvit třeba s mou rodinou. Děti se učí rychle, ale musí se k tomu vést.“⁴⁰

Za to informátorka K se bojí, že by děti ztratily kontakt s tureckými přáteli, pokud by navštěvovaly řeckou školu.

„Nevím, jestli je to dobré. Jsme Turci, muslimové. A tím v řecké třídě můžete být jen těžko. Nechci, aby mé děti byly nešťastné, protože jsou jiné, bojím se, že by si třeba nenašly přátele. Do turecké školy by jezdily se svými kamarády a měly by třeba přátele

³⁹ Originální citát: *„The school system's quality is bad. Not enough space, not enough teachers and old utilities. Additionally, Greece is arguing with Turkey regarding text books and in the meanwhile kids don't have anything to learn from. But that's also a topic in Turkey. Kids need to travel to school, they need to get up early in the morning and return tired in the evening. I was talking to Erasmus students here, some of them even had time to work at side jobs and get experience. Kids here miss all that. The solution is to put kids in to greek schools.“*

⁴⁰ Originální citát: *„I think about sending my kids to greek schools. At home, they'd first learn Turkish and then Greek, so that they can live here easier and for that they need Greek. I'd like them to learn languages as soon as possible and study abroad. Within the EU it should be easier. But Turkish might be useful as well anytime and without it they couldn't even speak with their family for example. Kids learn fast, but someone needs to lead them.“*

*na celý život. Mohou zkusit řeckou vysokou školu, to už budou dospělé. Já budu studovat rozhodně v Německu!*⁴¹

Komunitní centrum v Xanthi se snaží pořádat efektivní workshopy a kurzy pro žáky, studenty i dospělé. Prezident unie vidí v akcích komunitního centra velký potenciál, jak nabídnout zástupcům tureckého příslušnictva naučit se důležitým dovednostem, které napomohou jak k získání lepší práce, tak sebedůvěry (Xanthi Turkish Union Annual Activity Report, Xanthi, 2014).

V roce 2013 proběhl v prostorách centra seminář na téma Vzdělávání na dálku, za podpory Anatolské university. Na jaře v roce 2013 se konaly také prezentace dvou univerzit, Kirklareli a Trakya University. Zástupci vysokých škol detailně představili svou univerzitu, dílčí fakulty, studijní program a podmínky přijetí. Rozptýlili obavy studentů ohledně nedostupnosti studia v Turecku. Také zprůhlednili možnosti získání stipendií, vysvětlili proces podání žádosti a v závěru odpovídali na případné otázky (Xanthi Turkish Union Annual Activity Report, Xanthi, 2014).

Ve spolupráci s partnery byl zorganizován seminář zabývající se chovem včel. Rozsáhlý seminář se věnoval správné péči o včely a jejich produkty. Experti v této oblasti diskutovali s účastníky, většinou buď chovateli, nebo vážnými zájemci, o nových technologiích a principech a dávali jim cenné tipy a rady (Xanthi Turkish Union Annual Activity Report, Xanthi, 2014).

⁴¹ Originální citát: „*I don't know if it's right. We are Turks, Muslims. And therefore you can hardly be in a Greek class. I don't want my children to be unhappy, because they are different, I'm afraid that they couldn't find any friends. They could go to Turkish school with their friends and they can become friends for life, too. They can try a Greek college, but by that time they'll be adult. I will definitively study in Germany!*”

5.3.3. Identita

Navazující tematická část obsahuje otázky týkající se etnické, resp. národní identifikace informátorů. Dotazovaní při nalézání své identity popisují vlastní subjektivní postoje a životní zkušenosti. Jejich odpovědi ukazují, jak se vnímají oni sami a jaký zauímají postoj v rámci turecké a řecké skupiny. Odpovědi na stěžejní otázku se podstatně liší. Někteří informátoři reagovali okamžitě, bez přemýšlení a s naprostou jistotou se identifikovali s turectvím: „*My jsme Turci!*“⁴² (Informátorka K)

Dotazovaná O se vymežila velice striktně:

*„No přeci jako Turkyňe, jen se na mě podívejte! Vypadám tak, mluvím tak a chovám se tak. Nosím šátek, jsem muslimka. Nejsem volnomyšlenkářka, nechodím do kostela, ale do mešity. Líčím se normálně, hezky, a nebarvím si vlasy. Viděla jste, jak vypadá Řekyně v mém věku? Všechny jsou hodně namalované, mají vysoké boty a chodí do klubů. A v autobuse křičí! Já nechodím do klubů. Jak já bych mohla být Řekyně? Nemám s nimi vůbec nic společného! Řekyně jsou úplně jiné. Nikdy bych nechtěla být jako ony. A kdyby se to stalo, už bych se nemohla vrátit.“*⁴³

*„Turek. Jako Turek jsem se narodil. Vyrůstal jsem mezi dětmi, které na tom byly stejně. Pak jsem chvíli žil v Xanthi a byl trošku blíž řeckému světu. Teď jsem se vrátil zpět k rodičům a zasnoubil jsem se. Moje přítelkyně se do města nechce vrátit. Jedním z důvodů je také to, že ve městě je mnohem draž.“*⁴⁴ (Informátor L)

⁴² Originální citát: „*We are Turks!*“

⁴³ Originální citát: „*As a Turk of course, I mean – look at me! I look like that, talk like that and behave like that. I wear a headscarf, I’m a Moslem. I’m not a freethinker, I not going to a church, I go to a mosque. I don’t intensively make up myself, just nice and I also don’t color my hair. Have you seen Greek girls in my age? They all wear too much make up, wear high heels and go to clubs. And shout at the bus! I don’t go to clubs. How could I be a Greek? I absolutely don’t have anything in common with them. Greek girls are totally different and I’d never want to be like them. And if that would happen, I couldn’t go back anymore”.*

⁴⁴ Originální citát: „*Turek. I was born like Turk. I grew up among the children who were the same. I lived also in Xanthi for a while surrounded by a Greek world. Now I went back to my parents and I got engaged. My girlfriend does not want to return to the city. One of the reasons is the fact that the city is more expensive.*“

Důvodem volby turecké identity je i tlak vnějšího okolí. Při konstrukci řecké identity by dle informátorů nebyli přijati majoritou, která by je i nadále považovala za Turky. Domnívají se, že jim okolí stejně nedává jinou možnost, než být Turky mezi Řeky.

„Řekové nás prostě nemají rádi. I když to přímo neřeknou. Nikdy by mě nepřijali a ani by mi nedovolili být Řekyně. Jako myslím, kdybych to chtěla. Hodně cizinců řekne, vždyť jste skoro stejný. Jste jako kebab a gyros, to samé jen jiné jméno. Ale tak to není. Nemůže to tak být, jsme docela jiní. Řekové jsou mnohem víc volní, mohou být. Můžou klidně říci, hele my jsme Evropani! To my říci nemůžeme a oni to vědí.“⁴⁵
(Informátorka K)

„Já jsem Turek, to je jasné. Já bych byl Turek kdekoliv. A úplně stejně mě vidí i Řekové. Jako Řek bych byl směšný. Já se třeba v práci hodně snažím. Nechci, aby moje žena musela chodit do práce. Musela by pak třeba uklízet. Snažíme se o děti, takže chci, aby s nimi moje žena byla doma. Taky je potřeba, aby pomáhala jak svým, tak také mým rodičům. Pomáhá jim na poli. Je to lepší práce než sedět v kanceláři pod klimatizací – je to zdravější. Řekům nevadí, když jejich ženy chodí do práce a často na to spoléhají. Přijdou ráno pozdě do práce, protahují pauzy. Prostě nemají strach, že o práci přijdou, vědí, že pak je zastoupí žena.“⁴⁶ (Informátor I)

Informátorka S se při odpovědi na otázku na svou etnickou identifikaci opírá o údajné rozdíly mezi Turky a Řeky, přičemž hlavním důvodem etnické rezistence je paradoxně popírání existence „turectví“ v řeckou majoritou:

⁴⁵ Originální citát: „Greeks don't like us. Although they don't really say it. They'd never accept me as a Greek and they'd also never allow me to be one. I mean if I wanted it. A lot of foreigners say, that we are nearly the same. But that's not true. It can't be true, because we are totally different. Greeks are more free, they could be. They can easily say, hey, we are Europeans! We can't say it and they know.“

⁴⁶ Originální citát: „I am Turek for sure. I would have been Turek anywhere. Greeks see me in the same way. As a Greek, I would be ridiculous. For example, I am trying to be good at work. I do not want my wife had to go to work. She would be probably work as a cleaner. We strive for kids, so my wife will stay with them at home anyway. I also need her to help to their and also my parents. She is helping them in the farm taking care of vegetables and so on. Its better than sitting in the office under air conditioning - it's healthier. Greeks do not mind if their wives go to work and often rely upon it. They are coming late for work, stretching pause. Just do not fear they might lost their job, their wife can also work.“

„Umíte si mě představit jako Řekyni, proboha? My jsme úplně odlišní. A víme to. Proto nás Řekové nechtějí uznat. Tvrdí, že nás odlišuje jen náboženství, ale to je úplná pitomost. Docela mi to vadí, ale nedá se s tím nic dělat. Já jsem Turkyně. A možná taky proto, že mi to Řekové vlastně na jednu stranu i zakazují. Chtějí ze mě mít jen muslimku.“⁴⁷

Při identifikaci s „turectvím“ tedy hrají roli subjektivní pocit, tlak vnějšího okolí (majority) a konstruované etnodiferenční rozdíly, kde je to především náboženství, které je určující při volbě etnické identity.

„Já jsem hlavně muslimka. Ano, mám turecké jméno, umím i turecky, ale v dnešní multikulturní době už je těžké se nějak vymezit. Já jsem hlavně muslimka. Částečně Turkyně a částečně Řekyně.“⁴⁸ (Informátorka H)

Rovněž informátor T vnímá náboženství jako aspekt, který ho v jeho identifikaci nejen ovlivňuje, ale přímo ji určuje:

„Muslim. Já jsem muslim!“⁴⁹

„Náboženství. Rozhodně. Islám je spojen s Tureckem a se vším tureckým. Stejně jako pravoslavná církev s Řeky.“⁵⁰ (Dotazovaný Z)

Také odborník D se domnívá, že náboženství je jedním z hlavních aspektů, který identifikaci Turků v Řecku ovlivňuje:

„Jako Turek jste ve většině případů muslim. Turecká společnost je prostě muslimská.“⁵¹

⁴⁷ Originální citát: „Can you actually imagine me as a Greek girl? We are totally different. And we know. That's why Greeks don't want to accept us. They claim that only religion differs us, but that's total bullshit. Honestly, I really don't like that, but there's nothing that could be done about this. I am a Turk. Maybe as well on one hand because Greeks prohibit it. They want me to be only a Moslem.”

⁴⁸ Originální citát: „First of all, I'm a Moslem. Yes, I've got a Turkish name, I speak Turkish, but in today's multi-cultural world it's difficult to define yourself. I'm mainly a Moslem. Half Turkish, half Greek.”

⁴⁹ Originální citát: „Moslem! I'm a Moslem!”

⁵⁰ Originální citát: „Religion. Definitely. The Islam is connected with Turkey as much as with anything Turkish. Exactly as the Orthodox Church with Greeks.”

Někteří informátoři váhali a nedokázali si jednoznačně vybrat tu či onu identitu a vyznačovali se tedy identitou dvojí:

„*No... Turek a Řek.*“⁵² (Informátor T)

A jiní se přikláněli k řecké identitě, jako např. informátor E - přesto i on přiznává, že ho okolí vnímá různě:

„*Jsem Řek. Narodil jsem se v Řecku, naučil se řecky a tak. Ale je mi vlastně jedno, co si lidi myslí, nebo tak. Pro Řeky jsem Řek pro Turky Turek.*“⁵³

Dobrá znalost řečtiny ovlivnila informátora U při volbě hraniční identity. Cítí vliv řeckého života, studia v řecké škole či řeckých přátel. Na druhé straně v sobě cítí „tureckou krev“:

„*No... já jsem Turek žijící v Řecku. A důležité je obojí. Umím dobře řecky, turecky. Zním turecká i řecká jídla, písně. Mám turecké i řecké přátele. Studoval jsem řeckou školu, ale četl i turecké knihy. Mám kus z obojího.*“⁵⁴

„*Jsem Turek v Řecku. To je specifické.*“⁵⁵ (Informátor U)

Odborník D vypověděl, že podle něj je problematika nalezení vlastní identity celosvětový problém. Ovšem u Turků žijících v Řecku je podle informátora vše složitější vlivem rozhodnutí řecké vlády o uznání pouze muslimské minority:

⁵¹ Originální citát: „*Turks are in the most cases Muslims. The Turkish society is just Muslim society.*”

⁵² Originální citát: „*Well... Turk and Greek.*“

⁵³ Originální citát: „*I'm Greek. I was born in Greece, learned Greek and so on. But actually I don't care what people think, or stuff. For Greeks I'm a Greek and for Turks I'm a Turk.*“

⁵⁴ Originální citát: „*Well... I am a Turk living in Greece. Important are both. I can speak very well Greece, Turkey also. I know Turkish and Greek dishes, songs. I have Turkish and Greek friends. I studied Greek school, but i am reading Greek and Turkish books. I have a piece of both worlds.*”

⁵⁵ Originální citát: „*I am Turk living in Greece. That is specific.*”

„Dnes, zejména v Evropě a Americe, je vše celosvětové. Lidé cestují, žijí každou chvíli jinde a mluví různými jazyky, mají partnery různých národností. Já jsem přijel do Řecka jednou na Erasmus a už jsem tu zůstal. Pravda ale je, že jsem nikdy neuvažoval, že bych byl někdo jiný než Turek. Na Erasmu se všichni hned po seznámení ptají, kdo jsi. Odkud jsi? Vždycky říkám Turek. Podle mě je v případě identifikace Turků v Řecku vše zkomplikované tím, že tu existuje jen muslimská minorita. V důsledku toho se někteří hodně upnou na své náboženství, tureckou komunitu. Vnímám to jako hru mezi tureckými a řeckými politiky, ale neuvědomují si plně důsledky. Vždyť jaké to musí být, když vyrůstáte jako Turek, ale v podstatě tu neexistujete? A věřte, někteří učitelé na univerzitách tomu stále věří. Chtějí si myslet, že tu už Turci nejsou. Třeba vám řeknou: Ne, my už Turky nemáme, dnes tu jsou jen muslimové. A mezi nimi Turci nejsou? Ne, jsou to muslimové.“⁵⁶

K problematice volby etnické identity se v diskusi na téma aktuálních problémů Turků žijících v Řecku vyjádřil i prezident Turecké unie v Xanthi. Podle odborníka je zejména dnešní mladá a střední generace silně ovlivněna řeckou politikou, která určila jako hlavní prvek identifikace minority její náboženskou příslušnost. Tím, že řecká vláda uznává jen muslimskou minoritu, ovlivňuje od raného věku myšlení příslušníků turecké komunity. Ti si potom přisvojují identitu muslima a ne Turka, protože jsou celou situací zmatení.

„Když se jakákoliv skupina nemůže veřejně nazývat svým jménem a je jí přisouzen název jiný, pomaličku sama pro sebe přestane existovat.“⁵⁷

⁵⁶ Originální citát: *„Today, especially in Europe and America is all international. People traveling, living every moment in a different place, speak different languages, have partners of different nationalities. I have come to Greece once for Erasmus and I decided to stay here longer. But the truth is that I never thought that I would be someone else than Turkish man. On Erasmus everyone ask after meet you, who you are? Where are you come from? I've always said, I am Turek. For me, regarding the case of identification of Turks in Greece, all is complicated by the fact that there is only Muslim minority. The outcome are, that some has a fixation on his religion or the Turkish community. I see this as a game between Turkish and Greek politics, but they do not realize the full implications. After all, how it could be, to live as a Turk in the world, where Turks are formally not existing? And believe me, some teachers at universities still believe in that. They want to think that the Turks does not here anymore. They can tell you: No, we already do not have Turks, today there are only Muslims. And among them are Turks? No, they are just Muslims.“*

⁵⁷ Originální citát: *„If any group isn't allowed to call itself with its own name and gets another assigned instead, in itself ceases to exist.“*

Tento problém má ovšem i velice praktické důsledky – je například velice složité najít sídlo Turecké unie. Dům nesmí být označený a na dveřích ani nad nimi nesmí viset informace o unii či jejích členech – dokonce ani na zvoncích.

Dotazovaný A si také uvědomuje jistý „diktát“ v existenci pouze muslimské minority, ale nutí ho to ještě více při své konstrukci vlastní identity přemýšlet:

„Ano. Je to tak pro ně jednoduché. Možná i proto se cítím být částečně Turkem a částečně Evropanem. Protože se nemůžu cítit jen jako muslim, musí tam být ještě něco jiného. Jinak by to přece nedělali, nechtěli by po nás, abychom byli jen muslimové, kdyby tu o něco nešlo. Ale víc jsem Evropan. Cítím to tak. Cítím, že to tak je. Že na to mám a že si s tím víc rozumím. Mám tu hodně kamarádů mezi studenty. Většinou jsou to teda Turci, ale taky prostě lidi z celé Evropy. Jako vy přijeli na Erasmus nebo i jinak. Mají hodně možností. Rozumím si s nimi. Prostě jsou to lidi, co vědí, že mají možnosti a že si je zaslouží. Tam je rozdíl mezi evropským Turkem a jen Turkem. Ti jsou zaseknutí tam, kde jsou, a vědí, že nic nemůžou dělat. Tak tedy nic nedělají a předstírají, že jsou spokojení. Já jsem ta první možnost. Protože si to připustím.“⁵⁸

⁵⁸ Originální citát: „Yes. It's easy for them. Maybe because of that I partly feel as a Turk and partly as a European. Because I can't just consider myself a Moslem, there needs to be more. They wouldn't do it otherwise, they wouldn't want us to be just Moslems if the issue wasn't somewhere else. But I feel more as a European. I feel this way. I feel that this is what it's supposed to be. That I've got what it needs and that I understand. I've got a lot of friends who are students. Most of them are Turks, but some are from all around Europe, too. Like you, they came for Erasmus or other reasons. They have a lot of possibilities. And I have good relationships with them. They are simply people who know how many possibilities they have and that they deserve them. That's the difference between a European Turk and just a Turk. Those just stay how they are and they know that they can't change anything. Therefore they don't do anything at all and pretend to be happy. I'm from the first group, because I admit it.”

5.3.4. Osobní vztah k teritoriu a majoritě

V otázce etnického vědomí je důležitý také vztah k teritoriu, vlasti, majoritě i minoritní skupině. Podstatné je také zjištění, jak informátoři vnímají majoritu a s jakými stereotypy se setkávají. Neméně podstatný je zároveň vztah k zemi svého původu. Všichni informátoři Turecko navštívili a mají zde příbuzné, které občas vídají. Na otázku, jakou zemi považují za svou rodnou, odpovídali informátoři většinou shodně a volili Řecko. S Řeckem mají spojené vzpomínky na dětství, školní docházku a rodinu. K Turecku žádnou citovou vazbu nemají.

„Doma jsem v Řecku. Narodila jsem se tu a narodili se tu u moji rodiče.“⁵⁹
(Informátorka H)

I informátorka N považuje za svou rodnou zemi Řecko:

„Je to Řecko. Někde uvnitř mám i Turecko, žije tam moje rodina. Ale já se narodila a vyrůstala tady. Chodila jsem tu do školy. U nás ve vesnici je to ale takové malé Turecko. Nevím, jak bych se cítila, kdybych vyrůstala třeba v Soluni.“⁶⁰

„Já chci zůstat v Řecku. Možná bych i ráda učila u nás v minoritní škole, hlavně angličtinu. Pojedu vystudovat do Turecka a pak se se vrátím a budu tu učit.“⁶¹
(Informátorka M)

Někteří informátoři se tedy cítí v Řecku doma, přestože se jednoznačně označují za Turky. Někteří přemýšlí, že by jeli do Turecka studovat, ale žádný z informátorů neuvažuje, že by se do Turecka natrvalo přestěhoval – nemají k němu žádný vztah. Pokud by se chtěli stěhovat pryč, uvažují o Německu z důvodu lepšího životního standardu. Touha po dobře placené práci a lepší kvalitě života jsou tedy důvody, kvůli kterým by Turci Řecko opustili.

⁵⁹ Originální citát: „*I feel at home in Greece. I was born there and my parents as well.*”

⁶⁰ Originální citát: „*It's Greece. Somewhere inside me it's also Turkey, my family lives there. But I was born here and I grew up here. I went to school here. But in our village it's some kind of small Turkey. I don't know how I felt if I grew up for example in Thessaloniki.*”

⁶¹ Originální citát: „*I want to stay in Greece. Maybe I'd like to teach at our minority school, mainly English. I'll study in Turkey and then I'll return and teach here.*”

Dotazovaný U vidí svou budoucnost v Německu, v Turecku si ji ani nepředstavuje:

„Nechci zůstat v Řecku, ani se odstěhovat do Turecka. Já chci žít v Německu. Je tam lepší život, hodně práce a peněz... a je tam hodně Turků, jsou na ně zvyklí, mají tam pro ně i náboženské možnosti. Tam bych chtěl žít. Taky by mi nevadilo se třeba vrátit do Xanthi. Proč ne? Ale kdybych si měl vybrat mezi Tureckem a Řeckem, tak bych chtěl zůstat normálně v Řecku. K Turecku nemám žádný vztah a neláká mě tam žít. Můj domov je v Řecku.“⁶²

„Teď v době krize není život v Řecku nic moc. Je to hodně znát. Hodně změn k horšímu. Lidi jsou více nervózní, všechno jim vadí. Bojí se a jsou podráždění. Také stoupl počet sebevražd mladých lidí. To je alarmující.“⁶³ (Informátor E)

Podle odborníka D je vztah Turků k Řecku kladný. Překvapuje ho, že většinou nemají zájem přestěhovat se do Turecka. Od svých známých častěji slýchá ideu najít si práci a bydlení v Německu, kde očekávají lepší životní standard:

„Myslím, že Turci se vesměs nechtějí odstěhovat z Řecka. Vnímají to tu jako svůj domov. Ale stejně tak se nechtějí přestěhovat do Turecka, podle mě k Turecku zkrátka nemají vztah. Bojí se možná také, že by to bylo hodně finančně náročné. Německo pro ně symbolizuje bohatý západ. Také si uvědomují, že v Německu žije mnoho Turků, předpokládají, že se tam mají velice dobře. Proto předpokládají, že tam najdou štěstí.“⁶⁴

⁶² Originální citát: „I don't want to stay in Greece, neither move to Turkey. I want to live in Germany. Live is better there, a lot of work and money... and there are a lot of Turks there and people are used to them over there, they have even religious opportunities for them there. I'd like to live over there. I wouldn't mind returning to Xanthi neither. Why not? But if I should choose between Turkey and Greece, I'd rather stay living normally in Greece. I don't have any relationship to Turkey and nothing attracts me to live there. My home is in Greece

⁶³ Originální citát: „Nowadays, during the crisis, life isn't anything special in Greece. You can feel it a lot. Changes towards worse. People are more nervous, everything bothers them. They're afraid and edgy. Suicide rate went up among young people as well. That is alarming!“

⁶⁴ Originální citát: „I think Turks mostly do not want to move from Greece. They perceive it as their home here. But also do not want to relocate to Turkey. I think that they have no have no relationship with Turkey. They are afraid also, perhaps, it would be very expensive. Germany for them symbolizes the rich west. They also know that in Germany are many Turks, and they are naturally think that this is good place to stay. Therefore, they assumed to find happiness there.“

V reflexi každodenního života v Řecku vnímají informátoři rozdíl mezi vesnicí a městem. V oblasti Xanthi a okolí, kde je největší koncentrace minoritního zastoupení, je podle nich život jednodušší. Ve městě i okolí jsou mešity, turecká čtvrť, bazar, tradiční restaurace a minoritní školy. Zato života v Soluni se bojí.

Dotazovaná M si myslí, že ve městě by žít nedokázala:

„Tam, kde žiji, tam je to dobré. V naší vesnici si žijeme po našem a ve městě je to také v pořádku. Jsou na nás zvyklí. V Soluni jsme ale jako pěst na oko. Tam nepotkáte skoro nikoho s šátkem na hlavě! Necítím se tam dobře. I mešitu tam zakázali. V podstatě tam Turci žít nemůžou.“⁶⁵

Také informátorka O se s šátkem necítila v Soluni příjemně:

„Šátek mě diskriminuje. Je to zvláštní. U nás ani v Xanthi jsem to nikdy necítila. Ale když jsem byla někdy v Soluni, třeba na výletě, cítila jsem pohledy. Nebylo to příjemné. Připadala jsem si špatně. Musí být hrozné tam třeba chodit do školy, když máte šátek. Můj bratr studoval v Soluni na univerzitě a měl problémy s tím, že má turecké jméno. Byl tam jediný Turek kromě studentů programu Erasmus. K nim byli příjemní, protože věděli, že odjedou.“⁶⁶

Rovněž odborník D uvedl, že turecké ženy pocházející z horských vesnic se bydlení se města celkově více obávají:

⁶⁵ Originální citát: „It's fine where I live. In our village we live on our own and it's also alright in the town. They are used to us. But in Thessaloniki we point out. You nearly ever meet anyone with a headscarf there! I don't feel well there. They even prohibited the mosque there. Basically, Turks can't live there.”

⁶⁶ Originální citát: „The headscarf discriminates me. It's weird. I never felt like this before back in Xanthi. But when I visited Thessaloniki for a trip for example, I felt their views. It felt uncomfortable. I felt bad. It must be terrible to go to school there, if you wear a headscarf. My brother studied in Thessaloniki and he's had problems because of his Turkish last name. Apart from Erasmus students, he was the only Turk there. But they were kind to them as they knew, that they will leave again.”

„Některé ženy, které žijí v tureckých vesnicích dále od města, se při jeho návštěvě necítí dobře. Měl jsem zkušenost i s tím, že některé se mnou při mém výzkumu nechtěly moc mluvit.“⁶⁷

Při dotazování se na turecko-řecké vztahy byli informátoři nejprve zdrženlivější v detailech. Spíše uváděli přátelský vztah. Rovněž odborník D se domnívá, že vztahy nejsou vyloženě špatné. Jako problém však vidí politické a mediální konstrukci těchto vztahů, která je často negativní a může ovlivňovat veřejnost.

Někteří informátoři mají k Řekům vztah neutrální. Buď se pohybují v místech, kde žádní Řekové nežijí, nebo se rozhodli jejich společnost nevyhledávat. Většinou je vzájemné odlišnosti odradily a rozhodli se vztahy nenavazovat.

„Já nemám moc řeckých přátel. Mám vlastně jen turecké a pomácké. Mám pár známých na sociálních sítích, ale nejsem s nimi v kontaktu. Ale vyloženě řecké přátele nemám. Mám k nim neutrální vztah, ale moc se mi nelíbí jejich mentalita. Jsou líní a trochu pokrytci.“⁶⁸ (Informátorka S)

„Já jsem žil a žiji jen tam, kde Řekové nejsou. Nepohybují se mezi nimi. Nikdy jsem od nich nic nepotřeboval a oni ode mě taky ne.“⁶⁹ (Informátor Z)

Turci a Řekové se na první pohled mohou zdát podobní. Informátoři však vnímají povahové a kulturní rozdíly mezi Řeky a Turky velmi intenzivně, většinou to přisuzují odlišnému náboženství, výchově a životnímu stylu. Heterostereotyp Řeků je založen na vlastnostech jako uvolněnější, volnomyšlenkářští a línější:

⁶⁷ Originální citát: *„Some women who live in Turkish villages further away from the city are nervous during his visit there. I had the experience with some of them during my research. They did not want to talk too much with me.“*

⁶⁸ Originální citát: *„I don't have a lot of Greek friends. Actually, I've only Turkish and Pomak friends. I have some acquaintances on social networks, but I'm not in touch with them. I actually don't have any Greek friends. I have a neutral relationship to them, but I don't like their mentality that much. They're lazy and a bit hypocritical.“*

⁶⁹ Originální citát: *„I live mostly non-Greek place. I don't go among them. I never needed anything from them and neither they from me.“*

„Řekové jsou líní. Víte, že kdysi dostávali příplatky za to, že přišli včas do práce? Vždyť to je směšné! Turci takový nejsou jako Řekové. Mají větší zodpovědnost“⁷⁰
(Informátor I)

„Určitě máme velké kulturní rozdíly. Některé jsou v důsledku jiného náboženství.“⁷¹
(Informátorka N)

„Vypadáme stejně! Ale uvnitř jsme jiní. Podle mě Řekové neberou vážně ani Evropskou unii. Pro ně je důležité hlavně Řecko. To je pro ně něco jako hlavní město světa. Řecko a zbytek. Přitom mladí lidé ani neznají opravdové místní tradice. Slaví Halloween a Valentýna a různé kostýmy. Vánoce mají jako v Americe. Jo a jsou líní, fakt. Zás takové teplo tu není, aby nemohli pracovat celý den. I když se to podle mě už lepší, tak mám často pocit, že hodně mluví a málo toho už pak udělají. Někteří mi řečtí kamarádi mi toho naslibovali... a pak prostě na to asi zapomněli. To si Turek nikdy nedovolí, to by pro něj byla hrozná ostuda.“⁷² (Informátor U)

Někteří z informátorů při otázce vzájemných vztahů akcentovali intervenci na Kypr. Dotazovaný L vypověděl, že spor o Kypr jedním z problémů, který bude mezi Řeky a Turky překážkou do té doby, než se nevyřeší.

„Oni nám nebudou zařizovat skvělý život v Řecku, když my držíme Kypr nebo jeho větší část. Kvůli tomu nás také nevezmou do Evropské unie. Podle mě je to turecká ostuda. I když máme hodně svých důvodů, já to vím, tak to prostě invaze byla. A hodně lidem zničilo život. Nebylo to absolutně rozumné.“⁷³

⁷⁰ Originální citát: „Greeks are lazy. Did you know that they used to get bonuses for coming on time to work? That's ridiculous! Turks are not like Greeks. They have bigger responsibility.”

⁷¹ Originální citát: „We definitely have big cultural differences. Some are caused by the different religion.”

⁷² Originální citát: „We look the same, but inside we are different. In my opinion, Greeks don't even take the European Union serious. For them, only Greece is important. It's some kind of world's capital for them. Greece and the rest. Although young Greeks don't even properly know their own local traditions. They celebrate Halloween and Valentine's Day and various costumes. They've got Christmas like in the USA. And they are different, for real! It's not that hot that they couldn't work the whole day. When it seems to improve in my opinion, I still have the feeling, that they speak a lot and just a few of it they really do later. Some of my Greek friends promised me a lot. And then they obviously forgot. A Turk would never dare to do so, it would be a terrible disgrace for him.”

⁷³ Originální citát: „They won't establish any kind of nice life for us in Greece while we still occupy Cyprus. Or its major part. That's also why they don't take us into the European Union. In my opinion it's

I odborník D považuje intervenci na Kypr za nešťastnou:

„Je zřejmé, že Turci k tomu měli své důvody. Ale položme si otázku, bylo to nutné? Oprávněné? Moje odpověď je ne.“⁷⁴

Spor o ostrov Kypr začal již v 50. letech a v dnešní době je označován za největší překážku snah o zlepšení turecko-řeckých vztahů. Zásadní zlom nastal 20. července 1974, kdy Turci zahájili vojenskou invazi a vylodili se na severokyperském pobřeží. Tehdejší turecký premiér označil tuto akci jako „mírovou operaci“. Proti Turkům se postavila Národní garda a obě země se tímto dostaly téměř do válečného konfliktu (Hradečný, 1999, s. 112). V důsledku těchto událostí byl Kypr rozdělen na dvě části, jižní tureckou a severní řeckou. Tato intervence také zapříčinila přesídlení 165 000 kyperských Řeků ze severní okupované části do jižní a 60 000 Turků z jižní části na sever. Po neúspěšných snahách OSN, Velké Británie a Spojených států amerických o urovnání sporu nakonec severní část Kypru vyhlásila nezávislost jako Severokyperská turecká republika, kterou doposud uznalo pouze Turecko (Hradečný, 1999, s. 112 – 123).

OSN a Evropská unie se neustále snaží najít kompromis a řešení tohoto konfliktu. EU se před vstupem Řecka do pokoušela vyřešit problém sjednocením ostrova, tento záměr byl ale jednoznačně odmítnut v referendu v dubnu 2003.

Turkey's shame. Even though we have a lot of our reasons for that, I still know, that it simply was an invasion. And it destroyed a lot of people's lives. It was absolutely not clever.”

⁷⁴ Originální citát: *„It is clear that Turks had their own reason. But ask yourself, It was necessary? Justify? My answer is not.“*

Obrázek č. 2: Mapa Kypru po roce 1974

Zdroj: Ohniska světových konfliktů – Kypr, 2007, online.

V sedmdesátých letech se Řecko snažilo rozšířit oblast svých teritoriálních vod v Egejském moři. Tato snaha byla zamítnuta Tureckem, které nepodepsalo jako Řecko Ženevskou úmluvu, a tudíž zastávalo názor, že Egejské moře by mělo být rozděleno vzdušnou čarou napůl a ostrovy uznány jako součástí pevniny Malé Asie. Řecko navrhovalo řešení tohoto sporu u Mezinárodního soudního dvora, Turecko ale vnímalo tento problém geopoliticky a chtělo ho řešit pouze bilaterálně. Největším problémem je ovšem samotný předmět sporu. Řecko za jediný problém, který by se měl řešit, uznává pouze spor o kontinentální šelf; oproti tomu Turecko také spor o teritoriální vody, vzdušný prostor atd. Tím, že se státy nemohou shodnout na tom, co je vlastně předmětem sporu, je řešení tohoto konfliktu zablokováno (Rizas, Gross, 2009, s. 369 – 371).

Řekové a Turci ale mají dle informátorů i něco společného - dotazovaná K zmiňuje, že je spojuje rodinná soudržnost, záliba v rodinných oslavách a dokonce i fyzický vzhled:

„Kdybych si sundala šátek a výrazně se naličila, nebudu se nijak vzhledově lišit od průměrné Řekyně v mém věku.“⁷⁵

Přestože Turci vnímají své vztahy k Řekům spíše pozitivně, obráceně už jsou skeptičtější. Problémy každodenního soužití jsou ovlivněny tlaky médií a politiky. Někteří dotazovaní uvedli i konkrétní případy, na základě kterých usuzují, že je Řekové nemají rádi.

„Největší problémy jsou politické. Tam si děláme naschvály. Ale v běžném životě normálního člověka podle mě nejsou nějaké výrazné spory.“⁷⁶ (Informátorka H)

„Nemají nás rádi. Bratr měl na škole problémy a bylo to hrozné. Byla jsem sice malá, ale pamatuji si na to. Jakmile máte turecké jméno, je dost možné, že se k vám někdo zachová nehezky. Bratr říkal, že někteří profesori jsou hodně konzervativní a zastydlí – pořád vidí Osmanskou říši. Ale my žijeme přeci teď! Nechtějí s vámi ani diskutovat.“⁷⁷

Turecko-řecké vztahy se mohou negativně odrážet také na akademické půdě, kdy nemusí být kladně přijato řešení témat vztahujících se k turecké menšině, které mohou být nahlíženy dokonce jako „protiprávní“. Také ve výuce je možné se setkat s akcentováním „velkého řeckého narativu“ a konstrukcí Řeků coby obětí tureckého útlaku. Tato zkušenost vychází z pobytu na hostitelské univerzitě, kde se autorka práce setkala s ostrou reakcí na téma výzkumu a s názorem, že žádní Turci nyní v Řecku nežijí. Vysvětlení bylo takové, že všichni Turci byli přesídlení v rámci

⁷⁵ Originální citát: „If I'd put off my headscarf and put on a lot of make-up, I wouldn't visually differ from an average Greek girl of my age.”

⁷⁶ Originální citát: „The biggest problems are political. There we just argue. But in common life of a normal person, there are no major issues.”

⁷⁷ Originální citát: „They don't like us. My brother had issues at school and it was terrible. Even though I was very young, I do still remember. If you have a Turkish last name it might simply happen, that people don't treat you nice on purpose. My brother told me, that some teachers are very conservative and stubborn – they still see the Ottoman Empire. But we live now! But they don't even argue with you.”

populační výměny a jsou v Řecku pouze muslimové. Autorka byla poslána na přednášku o historii Balkánu, kde byly zdůrazněné historické konflikty mezi Turky a Řeky. Turci zde byli pouze v pozici dobyvatelů a utlačovatelů, Řekové v pozici oběti.

Tuto zkušenost jistě nelze generalizovat, ale zároveň je dokladem, že řecko-turecké vztahy jsou stále komplikovaným a ožehavým tématem, a že stále ještě nedošlo ke kritickému vyrovnání se s minulostí.

Jedním z problémů, které mohou pramenit ze vzájemných vztahů, je vysoká nezaměstnanost tureckého obyvatelstva. Podle dotazovaného B v Soluni jen málo Turků získá práci. Většina pracuje v zemědělství a chovu zvířat. V oblasti Thrákie je více než 80% Turků zaměstnáno v těchto odvětvích.

„V Soluni málo Turků pracuje. Ale pro Turka není tak jednoduché najít zaměstnání. Řekové prostě rádi zaměstnávají Řeky. Navíc teď, jak byla ta krize, mají pocit, že by okrádali stát, kdyby to místo nedali Řekovi. A tak tu pro Turky není práce, no. Turci, co žijí v horách, pracují v zemědělství, pěstují tabák atd.“⁷⁸

Jako vysoce negativní aspekt vnímají i v oblasti řecko-tureckých vztahů Turci to, že jsou „pouze“ součástí muslimské minority.

„Já vnímám jako podraz to, že tak bojují proti tomu, abychom figurovali jako Turci. Jestli si myslí, že když nás nazvou muslimy, na minoritní školy dají řecký nápis a budou o nás tak mluvit, že to tak bude, tak se pletou. Ale oni žijou v bludu, namlouvají si, že to tak je.“⁷⁹

⁷⁸ Originální citát: *„Just a few Turks work in Thessaloniki. But it's not easy for a Turk to find a job here. Greeks simply rather employ Greeks. Apart from that, since the crisis here they have the feeling they would steal something from the state if they wouldn't employ Greeks primarily. Therefore, there is no work left for Turks. Those Turks, who live in the mountain regions live from agriculture, they grow tobacco, etc.“*

⁷⁹ Originální citát: *„I consider as a betrayal that they fight hard against us to figure as Turks. They are wrong if they believe, that they can drive us mad when they call us Moslems, put greek captions on minority schools and talk about us that is will happen. But they live in a lie, they just make themselves believe that.“*

Někteří informátoři ale zmiňují, že by Turci měli celkově zlepšit svůj přístup. Podle nich se často Turci vymlouvají, že za svou nespokojenost nemohou, a svádí to na Řeky.

„Nemám s Řeky špatný vztah. Nestalo se nic hrozného, co by mě nutilo si říkat – no, všechno je špatně, protože jsme Turci. Ano, Řekové nám rozhodně nepomáhají, nejsou takoví. Oni na to koukají tak, že se snaží nám nevytvářet úplně dobré podmínky, říkají si, proč jako? Kdo neodejde, nemá to nejlhčí, ale je to taky přístupem ze strany Turků. Vždycky záleží na vás, jaký si život připravíte.“⁸⁰ (Informátorka S)

„Setkal jsem se tu s Turky, co si stěžují, ale já jsem spokojený. Nevím, jestli je to tím, že mluvím s Řeky anglicky, ale prostě se tu cítím normálně. Mám práci, mám bydlení, přátele chodím ven... mám všechno, co mám doma. Nebo můžu mít tady to, co mám doma. Nevím, jestli to prostě není taky přístupem. Ona to taky může být jen výmluva, že se vám nedaří, protože to Řekové nedovolí. Ne proto, že se málo snažíte. Nebo že neumíte být ve správnou chvíli na správném místě. I když nechci to takhle říkat, protože třeba se někomu opravdu stalo něco špatného, s čím nemohl nic dělat. S takovým konkrétním případem jsem se ale vlastně ještě nesetkal. Třeba řeknou, nemáme práci, to víš, jsme Turci. Ale víc se k tomu nedozvíte.“⁸¹ (Informátor A)

⁸⁰ Originální citát: „I don't have any bad relationship with Greeks. Nothing terrible happened that would make me think that everything is bad just because we are Turks. Sure, Greeks are not really helping us, they're not like that. They consider it in a way, that they don't really help preparing ideal situations for us, why should they? It's not easy for those who don't leave, but it's also about the approach from Turk's side. It's all about you individual approach how you prepare your life.”

⁸¹ Originální citát: „I mean I've met Turks who complain, but I'm happy. I don't know if it's because I speak English with Greeks or if I simply feel normal here. I've got a job, a place to live, friends, I go out ... everything I have at home. Or I can have anything I have at home. I don't know if it's just a matter of approach. It could also be just an excuse to say, that you aren't successful just because Greeks don't let you. Not because you didn't try enough. Or that you can't be at the right time on the right spot. But I don't want to say it like this, because maybe something terrible happened to someone for real and he couldn't do anything about it. But I actually never met such a specific situation. They might say, we are unemployed, because, you know, we are Turks. But you never find out more.”

5.3.5. Náboženství a tradice

Většina Turků v Řecku vyznává sunnitský islám. V Řecku jsou 3 uznávaní muftí neboli muslimští vůdci, kteří jsou jmenováni řeckou vládou. Součástí zákona o muslimské menšině v Řecku jsou i podmínky a pravidla pro volbu muftího. To je, jak již bylo výše uvedeno, jeden ze sporů mezi řeckou vládou a muslimskou menšinou. Menšina nesouhlasí s tím, že muftího volí řecká vláda. Aktuálně je situace taková, že muslimská menšina má možnost vybrat si kandidáty, z nichž potom řecká vláda muftího vybere (Ministry of Foreign Affairs, 2009).

Instituce muftího funguje odlišně v Turecku a v oblasti Západní Thrákie. V Thrákii musí muftí následovat povinnosti a pravomoci vyplývající ze smluv. Do jeho oblasti spadá rozhodování v náboženských záležitostech. Dále vykonává povinnosti soudce při problémech v manželství a v případě rozvodů, dědictví či poručnictví. Náboženství je jedním z hlavních aspektů, které dotazovaní následují v procesu konstrukce své etnické identity. Hraje pro ně jednu z nejdůležitějších rolí:

„Pro mě je víra důležitější než národ.“⁸² (Informátorka H)

„Náboženství je úplně nahoře. Je to vaše víra, životní styl. Směřuje to celý váš život.“⁸³ (Informátor T)

I když se všichni dotazovaní cítí jako muslimové a náboženství považují za důležité, někteří přiznávají, že se jim nedaří dodržovat všechna náboženská pravidla.

„Snažím se, ale vím, že nedělám vše tak, jak mám. Nikdo mi to nevyčítá, ale vyčítám si to sama.“⁸⁴ (Informátorka H)

Informátoři mají ke svému náboženství velice kladný vztah. Nikdo nezminil, že by mu vadilo omezování v pití alkoholu či požívání vepřového masa. Nemusí v sobě ani

⁸² Originální citát: „*For me is religion important than nation.*“

⁸³ Originální citát: „*Religion is for me on the very top. It's your belief and your life style. It influences all your life.*“

⁸⁴ Originální citát: „*I try, but I know that I don't do everything as I'm supposed to. But nobody reproaches me, I do.*“

hledat přesvědčení, aby pochopení pro toto omezení našli, víra je pro ně životním stylem.

„Islám má jiná pravidla než pravoslavná církev – je přísnější. Tím, že na vás vaše víra klade vyšší nároky, dělá z vás lepšího člověka. I díky ní jsou Turci pokornější, pracovitější a jdou dlouhou cestou, nemusí mít vše hned. Stačí jim vidina toho, že to budou mít jejich děti. Rodiče dřou na tabákových polích, aby jejich dcery mohly chodit do školy, a šetří jim na vysokou školu. Ale nestěžují si, jejich víra jim dává sílu. Mají větší disciplínu a chtějí ji mít.“⁸⁵ (Informátor I)

„Islám vás vychová. Mladí Řekové víc pijí, chodí do klubů. Ono to taky stojí hodně peněz. Já si dám občas nějaký alkohol, ale třeba jen pivo, a dám si málo. A díky islámu máme hezčí holky! (smích). Řekyně se příliš malují, příliš moc módně oblékají – mohou si dovolit cokoli. Teď jsem v kampusu viděl hodně děvčat, která měla fialovou až černou rtěnku, to je hrozně nehezké. Turkyně jsou střídmější a je to mnohem hezčí. Moje máma sestřám vždy říkala, že šátek chrání vlasy před vlivem sluníčka a různých jiných zplodin, a proto jsou potom zdravější.“⁸⁶ (Informátor A)

Žádný z informátorů neuvedl, že by se někdy setkal s negativní reakcí na svou víru. Vadí jim ale absence fungující mešity v Soluni. Pouze dotazovaný A, který v Soluni dlouhodobě žije, uvedl, že mu to problémy nezpůsobuje:

⁸⁵ Originální citát: „*The Islam has different rules than the Orthodox Church, it's stricter. Because it has higher demands on you, it makes you a better person. Also because of this, Turks are more humble, work harder and go the extra mile, they don't need to have everything immediately. It's enough to have the vision, that one day their kids will have it. Parents work hard on tobacco fields so that their daughters can go to school and they save money for college in Greece. But they don't complain, their belief gives them strength. They have more discipline and they want to have it.*”

⁸⁶ Originální citát: „*The Islam educates you. Young Greeks drink more and go to clubs. That also costs a lot of money. I occasionally drink a bit alcohol as well, but just a beer for example. And thanks to the Islam we also have more beautiful girls (laughing). Greek girls put too much make-up on and dress up way more fashionable – they can afford it. I've recently seen a lot of girls with purple to nearly black lip stick on, which is really not beautiful at all. Turkish girls are more modest and that is nicer. My mother always told my sisters, that the headscarf protects hair against sun rays, lots of different fumes and then they'll look healthier.*”

„Třeba tady v Soluni není mešita, modlím se tedy doma. Náboženství je tak nějak součástí mého života, kterou si můžu přenést naprosto kamkoliv. A kdybych fakt chtěla, tak prostě pojedou do nejbližší mešity.“⁸⁷

Dodržování zvyků, svátků a tradic se snaží udržet komunitní centrum v Soluni. Prezident unie například organizuje pro ženy z okolí workshop, kde se učí šít tradiční místní oděv. Díky tomu neupadne tradiční кроj v zapomnění a zároveň se ženy naučí nebo si zlepší šicí dovednosti a následně mohou finančně pomoci rodině – mohou začít šít na zakázku, upravovat oděvy atd. V případě, že nemají šicí stroj doma, mohou chodit do komunitního centra a využívat pro šití tamní stroje. Ovšem, jak prezident přiznává, není to úplně ideální řešení. Komunitní centrum sídlí v Xanthi je vzdálené často i dvě hodiny cesty od okolních tureckých vesnic. Některé ženy si tedy nemohou dovolit dojíždět a v praxi tedy tuto možnost nevyužívají. V některých rodinách stále funguje tradiční model – kdy žena zůstává nejvíce doma. Tradice vnímají respondenti různě.

„U nás drží rodiny pohromadě ale i vzdálenější příbuzní či jen sousedé. Vaříme stále tradiční jídla, jíme vždy spolu. To je také taková tradice.“⁸⁸ (Informátorka O)

Tradice, kultura folklor a také povědomí o společné historii jsou důležitými faktory pro utváření etnické identity, protože formují historickou paměť etnika. Historické povědomí se v minoritních společnostech předává z generace na generaci, většinou ústně, a může tak docházet k modifikacím. Historie Turků v oblasti dnešního Řecka je plná dramatických událostí a stále se stává předmětem vzájemných sporů, zejména v médiích.

K otázce vzájemné historie se vyjádřil i prezident unie Turků žijících v Řecku. Domnívá se, že bychom se měli v dnešní době oprostít od silného vlivu toho, co se kdysi událo. Lidé, kteří dnes v Řecku žijí, již nemají žádnou přímou spojitost s činy, které se udály v Osmanské říši, a je proto nepochopitelné je za to jakkoliv, i když

⁸⁷ Originální citát: *„For example here in Thessaloniki, there is not mosque, so I pray at home. Religion is somehow a part of my life and I can take it anywhere I go. And if I really wanted so, I just drive to the nearest mosque.“*

⁸⁸ Originální citát: *„In our case families stick together, even more distant relatives or just neighbors. We still cook traditional meals, we always eat together. That's some kind of tradition.“*

nepřímo, trestat. Domnívají se, že veškeré turecko-řecké spory jsou zbytečně ovlivněny neodpuštěnými činy z historie a to je překážkou pro jejich efektivní vyřešení.

Dotazovaná N souhlasí s tím, že znalost historie je nezbytná, ale neměla by ovlivňovat současnost:

„Každý vzdělaný člověk musí znát historii nejen své skupiny a místa, kde žije, ale celého světa. Někdy mám ale pocit, že nám často dávají najevo, že kvůli nadvládě, kterou jsme tu měli, teď nemůžeme požadovat výsadní podmínky pro život minority. Turci ale Řeky nenutili opustit své náboženství nebo mluvit pouze turecky. A to si představte, jak dávno to bylo. Dneska promlouvají lidé, kteří v té době nežili, a tvrdí, jak hrozně se Řekové měli. Ale vždyť to nemohou vědět!“⁸⁹

Odborník D se v rámci svého výzkumu loni zúčastnil semináře na téma život v Osmanské říši – zejména problematiky střetu dvou náboženství v jednom impériu. Podle něj mají Řekové zkreslené informace o tom, jak to ve skutečnosti v Osmanské říši bylo. Domnívá se, že je v řeckých školách vyučováno, že v Osmanské říši byli Řekové pod větším tlakem Turků, než tomu bylo ve skutečnosti:

„Snažil jsem se jim vysvětlit, že Turci nenutili Řeky konvertovat k islámu, ale že jim jejich víru nechali. Někteří si mysleli, že byli Řekové nuceni přejít na islám, jinak jim byly odebírány děti.“⁹⁰

Zmínil ovšem, že si jeho prezentaci všichni pečlivě vyslechli a nakonec proběhla velice přínosná diskuse, ve které si účastníci vyměnili zajímavé poznatky. Ze semináře odcházel s příjemným pocitem.

⁸⁹ Originální citát: „Every educated person must know the history of his group and the place he lives in, but as well of the whole world. Sometimes I have the feeling that they want us to think that because of our former supremacy we had here, we cannot demand any privileged conditions of a minority's life. But Turks never forced Greeks to change their religion or to speak only Turkish. And imagine how long ago that has been. Today people complain how much Greeks had to suffer, but they didn't live during that time! They can't know!”

⁹⁰ Originální citát: „I tried to explain to them that the Turks did not forced Greeks to convert to Islam. They left them to keep their religion. Some thought that the Greeks were forced to switch to Islam, otherwise they children were took away.”

Podle jeho slov:

„Není běžné s Řeky na toto téma příjemně diskutovat. Zvláště když vidí, že se o to hlouběji zajímáte nebo dokonce provádíte výzkum.“⁹¹

⁹¹ Originální citát: *„It is not common with Greeks to discuss this topic pleasantly. Especially if they see that you are really deeply interested in or even doing research.“*

6. Zhodnocení výsledků

Výzkum, který byl proveden v rámci diplomové práce, ukázal, že konstrukce národní identity Turků žijících v Řecku je velice komplikovaná a ovlivněná různými aspekty. Informátoři se cítí být Turky a sami sebe také takto vnímají, mluví turecky a vyznávají islám, který má pro ně velký význam. V některých případech ale identifikace s turectvím slábne a dotazovaní přiznávají řecký vliv – cítí se být Turky i Řeky, disponují tedy dvojí identitou.

Všichni informátoři hovoří turecky a označují turečtinu za svoji mateřštinu, jelikož patří do jejich primární socializace, rodinného prostředí, a často ji ovládají na nejlepší úrovni. V průběhu školní docházky se začali učit řecky, ale velmi často s tímto jazykem mají potíže. Uvědomují si problémy, které jim nedostatečná znalost řečtiny způsobuje v každodenním životě, a vyjadřují obavu z budoucnosti. Někdo se bojí, že nesloží závěrečné zkoušky, jiný má obavy, že nenalezne zaměstnání. Někteří z nich jsou proto přesvědčeni, že své děti budou k řečtině raději vést od malička, aby ony byly těchto komplikací uchráněny. Někteří ovšem větší prestiž přisuzují angličtině a jejich budoucí výchova dětí bude probíhat turecko-anglicky.

Sami informátoři často navštěvovali minoritní školy a třídy, které pro ně představují důležitý životní mezník; přestože zmiňují četné nedostatky minoritního školství, jejich vzpomínky jsou velice pozitivní. Váží si možnosti, že se mohou vzdělávat, a také toho, že je to „jejich turecká škola“. Právě školy v tureckém jazyce jsou místem, kde se uchovává turectví a soudržnost skupiny. Bývalí studenti mají elán a chuť napomoci ke zlepšení kvality výuky. Někteří si neumí, a ani nechtějí, představit studium v řecké škole – byť tuší, že by jim nabídla lepší pomůcky, učebnice i kvalifikovanější učitele.

Mnozí z informátorů se identifikují tureckou identitou, což ovšem nevyklučuje kladný vztah k Řecku, které označují za svou rodnou zemi, za svůj domov. Kladou důraz na vzpomínky, rodinu a prožité dětství, které mají s daným teritoriem spojené. Nejvíce dotazované při jejich identifikaci ovlivňuje náboženství. Vyznávají islám a jeho roli v jejich životě posuzují pozitivně, někteří se díky němu cítí být „lepšími lidmi“. Nevnímají negativní předsudky a nesetkávají se s nimi, pouze ve dvou případech byla

dotazovanými zaznamenána diskriminace kvůli nošení šátku. Lze konstatovat, že islám má pro informátory větší důležitost než národní identita.

I přes zmiňovanou fyzickou podobnost se Turci cítí být od Řeků značně odlišní. Je to podmíněno nejen vlivem jiného náboženství a životního stylu, ale také výchovou. Několikrát se ve výpovědích objevilo vyjádření „My jsme jiní“. Vnímání „My“ a „Oni“ – tedy Turci vs. Řekové – bylo ve výpovědích markantní, a to i v těch případech, kdy osoby ve své sebeidentifikaci stály na pomezí mezi identitou tureckou a řeckou.

Turecký jazyk coby mateřština, náboženství, menšinové vzdělávání, vědomí příslušnosti k turecké komunitě a vztahy s okolím jsou tedy důležitými faktory, které ovlivňují dotazované ve volbě jejich identity. Striktně se vymezují vůči „čistě“ řecké identitě a přiklání se buď jednoznačně k turectví, nebo přiznávají určitý, nikoli však zpravidla rozhodující, řecký vliv.

Jejich život na pomezí těchto dvou identit se projevuje také tím, že zvenčí je skupině turecká identita často prisuzována, mezi samotné Řeky by však přijati nebyli. Přesto je zde evidentní silná citová vazba na Řecko, které je jejich domovem a rodnou zemí, k Turecku tato emocionální vazba chybí. Rozkol mezi identifikací „já jsem Turek“ a zároveň „jsem doma v Řecku“ způsobuje u některých informátorů touhu konstruovat identitu dvojí – řecko-tureckou.

7. Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo zjištění, jaká je národní identita Turků žijících v Řecku a jaké aspekty je při konstrukci jejich identity ovlivňovaly. Práce byla rozdělena na dva hlavní úseky. Teoretická část představila pojmy, které s danou problematikou úzce souvisí. Byly vysvětleny fenomény jako identita, etnicita, národ, multikulturalismus a další navazující skutečnosti. Praktická část se zaměřovala na historii a současnost sledované skupiny a dále na prezentaci výsledku kvalitativního výzkumu.

Práce ukázala vztah identity a vlivů, které na její konstrukci působí. Dále poukázala také na to, jak se Turci cítí v majoritním prostředí a jaký k němu mají vztah. Neméně důležité je také zjištění, jak vnímají svoji kulturu, tradice a sami sebe, a to jednak v rámci své skupiny, jednak v rámci majoritní řecké společnosti, která jim přiznává pouze náboženskou, nikoli však národnostní identitu.

Turci v Řecku přiznávají silnou emoční vazbu na mateřský jazyk, tureckou komunitu, náboženství a původ. Cítí vliv okolí, zejména majority; ve vztahu k ní se na základě vzájemných rozdílů vymezují a tím hraničí svou identitu. Identifikují se buď jako Turci, přiklání se k identitě na pomezí, nebo se vnímají zároveň jako Turci i Řekové. Volbu identity ovlivňuje míra znalosti řeckého jazyka, vliv okolí, náboženství a vzájemných rozdílů.

Ve společnosti Řeků se Turci necítí špatně, pokud jsou ve známém prostředí, ve své vesnici nebo blízkém okolí – v prostoru, kde je vyšší koncentrace tureckého obyvatelstva. Ve městě, kde se Turci vyskytují málo nebo vůbec, se některé ženy necítí příjemně a silně vnímají svůj šátek jako symbol odlišnosti, která není pozitivně přijímána. Turci označují své vztahy s Řeky za vesměs pozitivní. Jejich společnost však přímo a cíleně nevyhledávají a raději se pohybují mezi Turky.

Turci se příliš neztotožňují s řeckým stylem života. Cítí, že tento rozdíl způsobuje jiné náboženství, které má odlišná pravidla a nároky na životní styl. Mají v sobě zakořeněnou hrdost na rodinný původ, tradice a náboženské vyznání, které je pro ně velmi důležité. Turci vnímají Řecko jako svou rodnou zemi a domov. Většina z nich si zde umí nebo chce představit jak svůj život, tak i život svých dětí.

8. Seznam zdrojů

8.1. Tištěné zdroje

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Eduard Geissler. Praha: Prostor, 2004, 574 s. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3.

BARŠA, Pavel a Maxmilián STRMISKA. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. 1. vyd. Brno: CDK, 1999, 329 s. Politologická řada, sv. 5. ISBN 80- 859-5952- 6.

BLACKWELL, Basil. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. 1.vyd. Brno, 580 s. ISBN 80- 856- 1747- 1.

ERIKSEN, Thomas Hylland a Marek JAKOUBEK. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Vyd. 1. Překlad Tereza Kuldová. Praha: Triton, 2012, 268 s. Studijní texty (Slon), 51. sv. ISBN 978- 807- 2549- 252.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Vyd. 1. Překlad Marek Jakoubek. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 352 s. Studijní texty (Slon), 51. sv. ISBN 978- 807- 4190- 537.

Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference. Editor Fredrik Barth. Boston: Little, Brown and comp., 1969, 153 s. ISBN 08- 813- 3979- 2.

EVIN, Ahmet O. *The Future of Greek Turkish Relations. Southeast European and Black Sea Studies*. 2005, vol. 5, issue 3, s. 395- 404. DOI: 10.1080/14683850500161305. Dostupné

z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683850500161305>

FOREJTOVÁ, Monika a Marek JAKOUBEK. *Mezinárodněprávní ochrana menšin: Vybrané eseje*. 1. vyd. Překlad Tereza Kuldová. V Plzni: Západočeská univerzita v

Plzni, 2005, 118, xviii p. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 80-708-2843-9.

GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur: Vybrané eseje*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, 565 s. ISBN 80-858-5089-3.

GELLNER, Arnošt.: *Národy a nacionalismus*. Praha: Nakladatelství Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1.

GERRARD, Mike. *Řecko*. 2., aktualiz. vyd. Překlad Květa Palowská. Brno: Computer Press, 2013, 399 s. Velký průvodce National Geographic (Computer Press). ISBN 978-80-251-1733-0.

HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1997. 243 s. ISBN 80-7184-549-3.

HRADEČNÝ, Pavel. *Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?*. Praha: Lidové noviny, 1999, 226 p. ISBN 80-710-6378-9.

HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Vyd. 1. Editor Miroslav Hroch. Překlad Alena Bakešová. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 451 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), 29. sv. ISBN 80-864-2920-2.

CHYTÍLEK, R. *Reprezentace zájmů menšin v EU*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 95 s. ISBN 80-7325-087-X.

JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Editor Tomáš Hirt. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 279 s. ISBN 80-868-9822-9.

LABISCHOVÁ, D.: *Čech závistivec, Rakušan byrokrat?: proměny obrazu Čechů, Rakušanů a jejich minulosti ve vědomí studující mládeže*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7042- 678- 0

LIPPMANN, Walter, *Public Opinion*. New York, 1922

ONSOUNOGLU, Ibrahim. *Critique of Minority Education: The View of the Minority*. 63 *Synchrona Themata*. 1997, 61 – 64.

PETRUCIOVÁ, Jelena a Marek JAKOUBEK. *Multikulturalismus, kultura, identita: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 1. Překlad Tereza Kuldová. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, 66 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 80-736- 8083- 1.

POSPÍŠIL, Ivo. *Práva národnostních menšin: mezi univerzalismem lidských práv a partikularismem skupinových odlišností*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 186 s. ISBN 80- 868- 6197-X.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd., Praha: Grada, 2009, 184 s., Sociologie., ISBN 978–80–247–3006–6.

ŠATAVA, Leoš a Marek JAKOUBEK. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Vyd. 2., Ve SLONu 1. Překlad Tereza Kuldová. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 215 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 43. ISBN 978-808-6429-830.

ŠMÍD, Tomáš a Vladimír VAŘURA. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 278 p. ISBN 80- 732- 5126-4

TAJFEL, Henri a Mit e. Vorw. von Wolfgang Stroebe. Dt. Übers. v. Ursula SCHERER. *Gruppenkonflikt und Vorurteil (Human groups and social categories, dt.)*.

Entstehung und Funktion sozialer Stereotypen. 1. Aufl. Bern: Huber, 1982. ISBN 3456812191.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 251 s. ISBN 978-807-3670-979.

Xanthi Turkish Union Annual Activity Report. Xanthi, 2014, 47 s.

ZELOVÁ, A.: *Makrosociální jevy a procesy*. In VÝROST, J.: *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Editor Ivan Slaměník. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8

8.2. Internetové zdroje

AY-DEEZY. DeviantArt: More Like Serge Henir. In: *Browse Art - DeviantArt* [online]. 2011 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: http://www.deviantart.com/morelikethis/367160508/digitalart/photomanip/political?view_mode=2

BANCHELI, Tozun. *The Ottawa Citizen: DISCRIMINATION AGAINST THE TURKISH COMMUNITY: Greece doesn't even acknowledge the problem: [Final Edition]*. Canada: Infomart, a division of Postmedia Network Inc., 1993. ISSN 08393222. [online]. [cit. 2014-09-19]. Dostupné z: dostupné z databáze ProQuest.

BLUM, L.: *Stereotypes And Stereotyping: A Moral Analysis*. *Philosophical Papers*. 2004, roč. 33, č. 3, s. 251-289. [online]. Dostupné z http://www.faculty.umb.edu/lawrence_blum/publications/publications/A48.pdf [cit. 2015-03-03]

BOUSSIAKOU, Iris Kalliopi. *The Educational Rights of the Muslim Minority under Greek Law*. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*. 2007, roč. 6, č. 1, s. 25. [online]. [cit. 2015-01-09]. Dostupné z:

http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2007/Issue1/1-2007_Boussiakou.pdf

HIRT, Tomáš. Přehled základních tezí modernistického pojetí nacionalismu. *Antropo WEBZIN* [online]. 2007b, 2 – 3 [cit. 2015–03–03]. ISSN: 1801- 8807. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/prehled- zakladnich- tezi- modernistickeho- pojet>.

CHOUSEIN, Sule. *Evolution of minority rights in Europe: The case of Western Thrace Muslim Turkish minority*. Istanbul, 2006. Magisterská práce. Istanbul Kültür University Institut of Social Science. Vedoucí práce Assistant Professor Cüneyt. [online]. [cit. 2014-09-11] Dostupné z: <http://acikerisim.iku.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11413/512/SuleChouseinYLTez.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

ISIKSAL, Hüsseyin. *Alternatives: An Analysis of the Turkish- Greek Relations from Greek 'Self' and Turkish 'Other' Perspective: Causes of Antagonism and Preconditions for Better Relationships* [online]. roč.1, č. 3, 2002 [cit. 2014-12-31]. Dostupné z:<http://alternativesjournal.net/volume1/number3/isiksal3.pdf>

JAWORSKI, Rudolf. *Geschichte und Gesellschaft: Osteuropa als Gegenstand der historischen Stereotypenforschung* [online]. Vandenhoeck & Ruprecht (GmbH & Co. KG), 1987 [cit. 2015-03-23]. ISSN 0340613X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/40185439?sid=21105747098191&uid=3737856&uid=4&uid=2>

KUBIŠOVÁ, Zuzana. *PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E- JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY: Pohledy na národ a nacionalismus jako součást evropské vzdělanosti* [online]. Praha, 2012, roč. 3, č. 4 [cit. 2014-09-19]. ISSN 1214- 8725. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/download/kubisova.pdf>

KUCUKCAN, Talip. Re- claiming identity: Ethnicity, religion and politics among Turkish- Muslims in Bulgaria and Greece. *Journal of Muslim Minority Affairs*.

Abingdon: Taylor & Francis Ltd., čís. 1, roč. 19/2009, . [online]. [cit. 2014-08-31] s. 49-68. ISSN 13602004. Dostupné z:<http://lalev.co/Reclaiming%20identity%20Ethnicity,%20religion%20and%20politics%20among%20Turkish-Muslims%20in%20Bulgaria.pdf>

Nakladatelství Portál, Metody sběru dat. In: ŠVARŤÍČEK, Roman. *Nakladatelství Portál* [online]. 2008 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=24159>.

Relations between Turkey and Greece In: Ministry of foreign affairs [online]. 2011 [cit. 2014-08-31]. Dostupné z: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-greece.en.mfa>

RIZAS, Sotiris. Managing a conflict between allies: United States policy towards Greece and Turkey in relation to the Aegean dispute, 1974-76. *Cold War History* [online]. 2009, vol. 9, issue 3, s. 367-387 [cit. 2014-09-21]. DOI: 10.1080/14682740802170883. Dostupné z:<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14682740802170883>.

SILVERTHORNOVÁ, Nikola. Ohniska světových konfliktů - Kypr. In: *Klub českých turistů Tábor* [online]. 2007 [cit. 2015-03-28]. Dostupné z: <http://www.kct-tabor.cz/gymta/OhniskaSvetovychKonfliktu/Kypr/index.htm>.

The Muslim Minority of Greek Thrace. In: Hellenic Resources Network: Ministry of Foreign Affairs [online]. Athens, Greece, 1999 [cit. 2014-08-31]. Dostupné z: <http://www.hri.org/MFA/foreign/musminen.htm>

Turkish Minority of Western Thrace. In: Republic of Turkey: Ministry of Foreign Affairs [online]. 2011 [cit. 2014-08-31]. Dostupné z:<http://www.mfa.gov.tr/turkish-minority-of-western-thrace.en.mfa>

YAGCIOGLU, Dimostenis. From Deterioration to Improvement in Western Thrace, Greece: A Political Systems Analysis of a Triadic Ethnic Conflict.*ProQuest Dissertations and Theses*. Ann Arbor: ProQuest, UMI Dissertations Publishing, 2004, s. 9- 21. [online]. [cit. 2014-09-11]. Získáno přes databázi PROQUEST.

8.3.Jiné zdroje

Vymezení pojmu národnostní menšina dle OSN UN Doc.E/CN.4/Sub.2/1985/31 of 14/5/85 at para. 181